ISHZH
N°809/R.T./15-12 1894
Inv. 4255.

ERALDICA VEKĬE A ROMÂNILOR

STEMELE ŢĂRILOR

IN

FAŢA RELIGIUNILOR DACO-ROMANE, CABIRISMUL ŞI MITRAISMUL

DE

GHENADIE
EPISCOP RÎMNICULUI NOUL SEVERIN.

BIBLIOTECA CENTRALA
Bucuresci
109071

BUCUREŞTI
STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŬ
59, Strada Berzeĭ 59
1894.

R. P. R.

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARĂ
DIN
BUCUREŞTI

Nr. Inventar 109071 Anul 1956
Secţia Depozit V Nr. 78424

15410
Cote
Invent. 109071
C953
RC 25/06
1956
B.C.U.Bucuresti
C109071

STEMELE ŢĂRILOR

IN FAŢA

CABIRISMULUI ŞI A MITRAISMULUI

PRESCRIPT

Duşĭ de studiile nóstre istorico-literare ale bisericeĭ româneştĭ fórte des în domeniul arheologieĭ religióse, am adunat maĭ mult material, atingĕtor de deosebitele ramurĭ ale vieţeĭ trecutuluĭ nostru. O mică parte din acest material arheologic apucasem a-l însuma în nişte note, puse supt studiile nóstre literare asupra evangheliilor vekĭ de ritual ale bisericeĭ româneştĭ din vécul al XVII-lea, şi în deosebĭ asupra stemeĭ domnitoruluĭ Şerban Cantacuzin, csilografiată de cătră mitropolitul Ungro-Valahieĭ Antim Ivirénu, când el era numaĭ ieromonah, şi se îndeletnicea maĭ ales cu tipărirea de cărţĭ, şi în deobşte cu lucrurĭ de ale măestriilor grafice. Impărtăşind maĭ multor prietenĭ vederile nóstre asupra rebusurilor din stemele şi sigiliile vekĭ ale ţărilor, ĭar altora kĭar citindu-le unele

din aceste note, am fost învitaţi de dragostea lor pentru ţară, a le da publicităţei cât mai curênd. Unii mai doritori de cele româneşti aŭ făcut mai mult; ne-aŭ împins kiar la adunarea şi înşirarea acestui material într'un studiu deosebit şi de sine stătător. Éca, cinstite cetitorule, mobilul «Eraldicei vekĭ a Românilor» ce acum ţi se inmânéză.

Apoĭ în luna luĭ Iunie trecut, mergênd din ordinul doctorilor la Lacul-Sărat de lângă Brăila, pentru căutarea sănătăţeĭ; şi întrebuinţând numaĭ o mică parte de timp pentru facerea de băĭ în prea vestitul şi minunatul nămol al laculuĭ; a trebuit să ne supunem şi noĭ obiceiului local, de a căuta un mijloc, ca să ucidem timpul, şi pentru acésta ne-am apucat de cărţĭ... Ḑicem de cărţĭ, dar nu de acelea, care împreună cu timpul ucid şi sănătatea omuluĭ, îĭ golesc pungă printr'o prădăciune convenţională şi apoĭ nicĭ cinste nu-ĭ aduce. Maĭ ḑicem încă o dată şi ţinem să se ştie, că ne-am apucat de cărţile, de unde am adunat materialul, aicĭ înşirat. Şi astă-ḑĭ luna, mâne sórele, poĭmâne stéoa ale eraldiceĭ româneştĭ aŭ fost scóse din puţul întunericimeĭ vécurilor, şi aşeḑate aicĭ fie-

care la rândul lor cu înţelesul, ce noĭ am creḑut, că trebueşte să aĭbă fie-care simbol al stemelor nóstre. Aceste sînt, frate române, şi împrejurările acestuĭ studiŭ.

Acum, aflându-ne nu în antetul, ci în capătul acestuĭ studiŭ, te rog, prea cinstite, să-l primeştĭ cu dragostea de român, şi dacă veĭ găsi greşelĭ, fie ele şi de multe feliurĭ, îndreptéză-le cu duhul blândeţeĭ şi al buneĭ voirĭ, şi fă, ca din cele ce am înşirat eŭ, şi din cele, ce veĭ maĭ ḑice tu, cu toţiĭ să facem un lucru desăvêrşit, care să fie spre folosul patrieĭ mame, şi mulţumirea înţelepteĭ, augusteĭ şi măriteĭ nóstre dinastiĭ.

Autorul.

Eraldica vekĭe a Românilor

Tóte inkipuirile, ce aŭ întrat în stemele vekĭ ale ţărilor române, în sigiliile oraşelor nóstre, ale Domnitorilor, saŭ ale decoborîtorilor lor, o dată făcéŭ parte din cultul religios al poporuluĭ vekiŭ românesc. Cu introducerea creştinismuluĭ în Daciĭ de cătră învăţăceiĭ Apostolilor şi de legiunile romane, Sórele şi Luna cu o Stea, Corbul saŭ Vulturul, Bourul, Leul, Şérpele, Peştele şi Copacul, tóte obĭecte de cult ale religiunilor daco-romane, aŭ încetat de a maĭ fi adorate cu cinstire dumnedeéscă, dar ele s'aŭ păstrat până astă-dĭ prin icónele lapidare, desgropate de supt straturile de pământ, suprapus de vécurĭ, şi se găsesc în memoria poporuluĭ românesc,

vĕdite pănă astă-ḑĭ prin ḑicătorile, poveştile, credinţele şi cântecele luĭ, şi în sfêrşit prin eraldica românéscă. Aşa că astă-ḑĭ poporul românesc se înfăţişază lumeĭ, ca cel maĭ bun creştin, făcêndu-şĭ cu acésta în decursul vécurilor paşiĭ trebuitorĭ pentru cultivarea sa, ĭar de altă parte, el, ne maĭ putênd adora iubitul sĕŭ trecut strămoşesc cu cult religios, l'a păstrat în memoria şi prin limba sa, şi la timp l'a ficsat în eraldica ţăreĭ, unde îl putem vedea şi până astă-ḑĭ cu înţelesurĭ de acum politico-sociale. Şi noĭ voim aci a desfăşura acele elemente din religiunile vekĭ daco-romane, care aŭ intrat în eraldica românéscă, şi tot-o-dată ne vom uĭta şi în limba poporuluĭ, ca să vedem o dată maĭ mult, cum şĭ-a păstrat el şi în ce kip ne înfăţişaza şi pe acéstă cale vekiul seŭ avut.

Daciĭ înainte de rĕspândirea creştinismuluĭ aŭ adorat şi eĭ focul, ca întréga omenire străveke, dar fiind că sabeismul siro-haldaic al Asieĭ în Europa peste tot s'a skimbat în antropomorfism, la

Dacĭ găsim pe cale numaĭ arheologică, că eĭ din cea maĭ adîncă vekime aŭ adorat sórele şi luna cu stelele în cultul Cabirilor, dupre cum acésta făcéŭ şi tóte popórele, care eraŭ în atingere cu Traciĭ şi Finicieniĭ, ĭar maĭ pe urmă şi cu Daciĭ. Când însĕ Daciile aŭ fost cucerite de cătră Romanĭ, cinstirea foculuĭ s'a împrospătat la Dacĭ prin cultul Mitreĭ, şi mitraismul roman în formele teogonieĭ elenice s'a altuit în tulpina cabirică a Dacilor, şi a dat un cabirism mitraizat, care astă-dĭ noĭ ne procură tóte elementele, trebuitóre pentru găsirea rebusurilor din eraldica românéscă. De aceia noĭ aicĭ vom începe cu luna, urmărind-o în înkipuirea eĭ din cabirismul şi mitraismul daco-romanic; vom căuta a găsi şi credinţele populare despre lună, pentru ca ast-feliŭ să putem înţelege noĭma luneĭ şi acelor unite cu dînsa în eraldica nóstră.

Şi pentru ca să nu se pară unora, că noĭ pentru tălmacirea semnelor din eraldica românéscă ne-am vîrit prea

adînc în codriĭ, neumblaţĭ aĭ Dacilor, vom pune aicĭ la căpătăiul acestor studiĭ un obiceiŭ dacic, fără vre un amestec cu deprinderile romane, şi pre care Românii l'aŭ păstrat până astă-ḑĭ în cântecul ce copiiĭ ḑic, când eĭ primăvara găsesc prin ĭérbă vre un culbec, saŭ melc. Daciĭ, ne spune istoricul Aufidius Modestus (a) avéŭ obiceiul, ca, înainte de a purcede la vre un rĕsboiŭ, să se ducă la Dunărea, şi acolo, sorbind din apa rîuluĭ, să jure, că nu se vor întórce acasă, până nu vor ucide pe toţĭ vrăjmaşiĭ. Acest obiceiŭ curat dacic, şi îndreptat şi în protiva Romanilor, s'a păstrat în cântecul :

„Culbecĭ! Culbecĭ!
„Scóte córne boureştĭ (b)
„Şi te du la Dunăre
„Şi be apă turbure" (c).

Că acest cântec nu se potriveşte culbeculuĭ, şi că el trebue să alegorizeze

(a) I. Phylargiri Comment. în Virgil. Georgic. II, 497.

(b) Uniĭ copiĭ ḑic boereştĭ în loc de boureştĭ; adecă de boŭ. Şi acésta, credem noĭ, numaĭ din pricina simfonieĭ acestor vorbe, şi a întrebuinţăreĭ maĭ désă a vorbeĭ boereştĭ.

c) Maĭ întăĭ trebue să ştim, că acest cântec este co-

alt ceva, o înțelegem ușor, când ne vom gândi, că melcul iubește umedéla, dar móre în apă, și că ómenii pentru a-l avea la îndĕmână, îl mărginesc în insulele cu verdéță, înconjurate de un curent mic de apă. Dupre părerea nóstră acest cântec este alegoria sorțeĭ politice a Dacilor de după cuceririle luĭ Traian, și a alungăreĭ lor din orașe; și apoĭ este și în legătură cu jurămêntul, ce eĭ îl ținéŭ o dată în fața apelor Dunăreĭ. Cu alte cuvinte. Dacul, care întăia dată a cântat acest cântec, figurător al sorțeĭ sale politice, a vĕdut o asĕmănare între sine și culbec, ducêndu-șĭ amândoĭ casa în spinare, după ce ise ruinase de cătră Romanĭ așĕdările cu capitala Sarmisaghetusa (a). In suferința sa el șĭ-a adus

---

mun tuturor Românilor din tóte laturile. Versiunea de maĭ sus este cea moldovenéscă, pre care D. C. Erbicénu o corectéză: Și te du la Dunărea, Și be apă din ulcea.» Versiunea însĕ munténo-oltenéscă sună: «Melcĭ codobelcĭ, Scóte córne etc.; adecă Melcĭ Codobercĭ = códe scurte. Cu alte cuvinte, că gîtul melculuĭ este luat drept códă, care față de alte tîrîtóre este scurt.

(a) Notăm, că numirea capitaleĭ Dacilor ne arată etnografia orașuluĭ, precum kĭar și a poporuluĭ dacic; că adecă, el era o adunătură de Gheții și Sarmații. Gheții fiind o ramură trică, tot eĭ aŭ adus în Dacia din Asia mică și cultul cabirilor. Amărunte în cursul studiuluĭ.

aminte de Dunărea şi de jurămêntul ce-l făcea, când avea înaintea sa nişte vrăjmaşĭ; şi acum, neputându-se duce el singur la Dunărea, ca să «*bea apă turbure*» trimite pre bĭetul culbec în potriva fireĭ luĭ. In figurĭ vorbesc tóte popórele apăsate; şi când conştiinţa apăsătoruluĭ ajunge a se contopi cu a apăsatuluĭ, atuncĭ cântă amândoĭ acelaşĭ cântec. Dar acésta maĭ dovedeşte, că eĭ amândoĭ trăesc cu elemente din viéţa unuĭa şi aceluélalt.

* * *

Luna în pătrarul întâiŭ, cu saŭ fără o stea între córne, este o rĕmăşiţă din vekiul cult sabeistic, care pre pămêntul vekiŭ românesc a fost adorat în antropomorfismul Cabirilor (a). In cabi-

(a) Vorba cabir vine, cum ne spune sholiastul luĭ Apoloniu de Rodos (Schol. ad Apol. Rhod. Argonaut. I, 917) de la munţiĭ cabirĭ din Frigia. «Cabiriĭ, dice sholiastul, par a se numi de la munţiĭ Çabirĭ din Frigia, fiind că de aicĭ eĭ s'aŭ strămutat în Samotracia». Apoĭ Pausania (Descriptio Graeciae I, 4, 6) adaogă că «numele lor însĕmnéză *αἰτναῖα ὄρη* = munţiĭ de foc.» In sfêrşit Welcker (Die Aeschylische Trilogie, Prometheus und die Kabirenweihe zu Lemnos. Darmstadt. 1824, pag. 163) derivă numele cabirilor dela *κάειν*, saŭ *καίειν* = a arde cu introducerea terminaţiuneĭ *ειρος* saŭ *ειροι*, ca în *δάω*, *δάειρα* şi a digameĭ, a urmat vorba *κάνειρος*, apoĭ *κάβειρος* = cabir.

rism ceĭ doĭ luceferĭ, ḑic de séră şi de diminéţă, sînt înfăţişaţĭ prin doĭ bărbaţĭ pedestri, saŭ călărĭ, şi înarmaţĭ cu lăncĭ saŭ cĭocane, sĕmnele armamentuluĭ şi ale metalurgieĭ, sórele prin un tinĕr, călcat în deobşte de piciórele unuia saŭ a doĭ caĭ, ĭar luna este aşĕzată tot-dé-una în firmament, ca martoră a ucidereĭ, saŭ a înviereĭ cabiruluĭ sacrificat; adecă a apunereĭ saŭ a rĕsărireĭ sóreluĭ (a).

Daciĭ aŭ primit fórte de timpuriu dela Frigienĭ prin Gheţĭ cultul sabeistic al Cabirilor, unde natura stelară a cultuluĭ s'a skimbat în antropomorfism cu însuşirĭ cosmogonice, perḑênd în Dacia cu totul însuşirea telurică, pre carea o avea acest cult prin ţările, udate de marea Négră, Egeiă, saŭ Mediterană, dupre cum ne spune Apoloniu din Rodos (b), Diodor Sicilio-

(a) Cultul Cabirilor în Dacia. T. Antonescu. Bucureştĭ. 1889. Tabel. I, fig. 2; tabel. II, fig. 3; tabel. VI, fig. 7, 8 etc.

(b) Apolon. Rod. Argonautic. I, 1129.

43034

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

tul (a), Strabon (b), Climent Alecsandrénul (c), şi în sfêrşit iarăşĭ Strabon (d), care ḑice apriat, că «cultul Cabirilor, identificat cu cel al Coribanţilor, a trecut în Samotracia, carea maĭ 'nainte se numia Melita» şi de aicĭ, adăogăm noĭ, l'a adus Gheţiĭ în Dacia. Cultul cabirilor a fost adorat în tótă Tracia, dar aicĭ cu denumirea de μὴν = lună (e), saŭ dupre dialectul Argeilor bizantinĭ Ἰώ = lună. Despre cultul luneĭ în Tracia, éca ce ne spune D. Scarlat Bizanţiu: «Dupre Eustatie (în Dionis. Periigetul, 92) luna se numia în dialectul Argeilor Ἰώ. Adaugă încă şi cronica pashală, că Argeiĭ în mod mistic numesc luna şi până astă-ḑĭ cu o numire misteriósă Ἰώ. Aceste arătate, se esplică

(a) Diod. Sicil. V, 64.

(b) Strab. Geograf. X, § 22.

(c) Clement. Alex. I.

(d) Strab. Geograf. X, § 19.

(e) Fr. Creuzer. Die Symbolik und Mythologie der alten Völker. T. II, pag. 285. Cfr. Religion der Karthager. Edit. II, pag. 87.

şi luna cea îmbinată, saŭ κερόεσσα (a), carea se întimpină fórte des pre monedele bizantine, şi pre carea, nu din întîmplare, ci prin imitaţie a luat'o ca emblemă şi statul otoman, dupre cum crede şi Turneforţiu, şi de la dînsul póte şi Choiseul Gauffier (Voyage pittoresque T. III, pag. 454). Iar Tristam (Comment. Histor. T. I) a publicat facsimelele uneĭ frumóse monede a luĭ Traian, pe reversul căria este nu numaĭ tipul luneĭ ceĭ îmbinate, dar kĭar şi stéua, aşeḑată în mijlocul eĭ; adecă însuşĭ emblema autocraţieĭ otomane (b).

Şi pentru a înkeia cu cultul Cabirilor din Tracia, adorat în figura luneĭ, noĭ vom adăoga, că Filip, regele Mace-

---

(a) *Κερόεις, — όεσσα, — όεν* = purtător de córne, cornorat; şi acesta de la *κέρας—ατος* = corn. Greciĭ şi pănă astă-ḑĭ ḑic despre lună în pătrarul întâiŭ *τὰ κέρατα τῆς σελήνης* = córnele luneĭ; ĭar Româniĭ întrebuinţază vorba de corn cu înţelesul de obrăznicie şi mândrie. Aşa părinţiĭ ḑic despre un copil, ce s'a obraznic, că «a scos córne», ĭar femeile numesc pre mândru «încornorat».

(b) *Ἡ Κωσταντινούπολις. Σκαρλάτου Βυζαντίου.* Atena 1851. Tom. I, pag. 42.

donieĭ, face cunoştinţă cu Olimpia, viitórea luĭ soţie, anume la o sĕrbătóre a iniciăreĭ în misterele cabirice, fiind eĭ încă copiĭ (a). Pentru trebuinţele însă ale studiuluĭ nostru vom maĭ adăoga, că cultul Cabirilor era în vekime rĕspândit şi în Occidentul depărtat al Europeĭ.

Cesar, vorbind despre Germanĭ, vecinii Galilor, ne spune, că eĭ adoraŭ Sórele, Luna şi pe Vulcan (b), ĭar Tacit, descriitorul Germanieĭ, găseşte un panteon întreg, şi pe acest panteon tudesc îl asemănéză cu Mercur, Hercule, Marte şi Isis, cu adausul uneĭ Terra-Mater= Herta = Mama pămêntuluĭ, şi de altă parte o Mamă a Ḑeilor (c) cu Castor şi Pollux, saŭ fraţiĭ Alcĭ, adoraţĭ de No-

(a) F. Lenormant. Dict. des Antiq. Sec. V, art. cabires.

(b) De bel. gal. VI, 21.

(c) Aŭ şi Românii o mamă, păstrată din Cabirism, carea se numia Cybela, şi avea rolul, de a plânge pre Cabirul ucis, adecă pre sórele, cel acum apus, saŭ ucis, dar numaĭ acéstă mamă după despariţia Cabirismuluĭ a fost alungată în codri; şi de aceia Românii o numesc «Mama pădureĭ».

harvalĭ (a). D. Grimm în studiile sale mitologice despre Alcĭ, ḑice: «Cu Dioscuriĭ este maĭ anevoiósă cestiunea. Se póte însă presupune, că eĭ ar fi doĭ din fiiĭ luĭ Wuotan (Odin), şi dupre cuprinsul Eddeĭ, eĭ se potrivesc maĭ bine cu amândoĭ fraţiĭ Baldr şi Hermodhr (b).» De altă parte, noĭ ne convingem şi pe calea limbistică, că Alciĭ Germano-Scandinavĭ sînt însuşĭ Cabiriĭ Dacilor, şi póte kĭar împrumutaţĭ dela dênşiĭ. D. Zacher derivă numirea de Alcĭ dela cuvêntul gotic alkeis, ce însĕmnéză «ceĭ strălucitorĭ, ceĭ luminoşĭ» (c). Aşa din radicala Alc saŭ Alk avem numele de Alcon al Cabirilor din insula Lemnos, Alkimon al celor din Tracia, şi Alciĭ Germanilor. Dar să înkeĭem şi acest istoric al cultuluĭ luneĭ în formă cabirică cu doĕ citate; unul din Dionisie Periigetul, care ne spune, «că în insu-

(a) Tacit. German. 9, 40, 43 şi 45.

(b) Jac. Grimm. Deustche Mythologie. pag. 39, 85.

(c) Jul. Zacher. Das gothische Alphabet Vulfilas, und das Runnenalphabet, pag. 34.

lele britanice cultul luĭ Dionisos este fórte cinstit(a)» şi altul din Strabon, care ḑice: «că este o insulă spre Britanica, unde cele pentru Demetra şi Cora se sfinţesc, ca în Samotracia» (b).

Dacă luna era la Dacĭ în cultul cabirilor un obĭect de cinstire religióşă, luna din cultul Mitreĭ, adus de Romanĭ în Daciĭ încă de prin vécul al doilea al creştinătăţeĭ, avea un cult mult maĭ sabeistic, dându-ĭ o sumă de însuşirĭ, şi regulând cu dînsa sórta omuluĭ şi kĭar a întregeĭ naturĭ. Să începem cu rugăciunea luneĭ, cuprinsă în Zend-Avesta, carea ne va aduce aminte de maĭ multe credinţe, păstrate de Românĭ şi până astă-ḑĭ prin limba lor: «Eŭ rog luna, carea păstréză sĕmênţa tauruluĭ (c), (carea este) vióĭe, strălucitóre de lumină, şi

(a) Dionis. Periiget. lib. V, 365.

(b) Strab. Geograph. lib. IV, 4.

(c) Aicĭ, ca în tóte locurile din Zend Avesta, unde se vorbeşte de sĕmênţa tauruluĭ, trebueşte luat acest patruped herbivor, ca *simbol al vieţeĭ terestre*. (F. Lajard, Recherches sur le cult public et les mystères de Mythra en Orient et en Occident. Paris. 1867, pag. 481).

de măreţie, carea se vede sus şi stînsă, carea dă pre spiritul cel înalt şi pacea, carea ne *agită* (a)... Dă-'mĭ mie *învingerea* (b)... Ca măreţia şi strălucirea luneĭ să créscă, ea, carea este strălucitóre, mare, *învingătóre*. Că ea dă *măreţia* şi *învingerea* (c), că ea *bine cuvintéză suflе-*

(a) Acéstă însuşire a luneĭ ne aduce aminte de lunaticiĭ Românilor, cariĭ supt înrîurirea luneĭ umblă pe stré-şănele caselor, şi ale Bisericelor, şi fac lucrurĭ de o dibăcie şi un curaj uĭmitor; adecă, lucréză, ca fiinţe agitate şi kĭar purtate de lună, fără ştirea conştiinţeĭ lor.

(b) Éca întăiul înţeles al luneĭ din eraldica românéscă; şi anume, că purtătorul acestuĭ simbol doreşte învingerea, saŭ realisarea doruluĭ propus.

(c) Asupra măreţieĭ şi a învingereĭ, ce ne arată luna din eraldica românéscă, ne convingem, când ne gândim la împrejurările istorice ale poporuluĭ român din locurile, unde el sta adăpostit de frica barbarilor năvălitorĭ. Poporul român după retragerea legiunilor romane în Dacia luĭ Aurelian sta ascuns prin munţĭ, şi aicĭ trăia în comunităţĭ sociale micĭ, dorind un duce, un voevod, saŭ un craĭ, care le-ar fi adus o măreţie şi o stare politico-socială maĭ îmbucurătóre, învingênd pre barbarĭ. Asemenea craĭ, ca Vitalian şi alţiĭ, trebue să fi venit la Românĭ mulţĭ, póte kiar la fie-care început de lumină a luneĭ, şi ţinênd în mânele lor o flamură, saŭ o stemă, pre carea era figura luneĭ în pătrarul întăiŭ, strigaŭ, spre a fi cunoscuţĭ de aĭ seĭ, argeicul şi misterioşul nume al luneĭ *'Iá*. De aceia luna în acéstă fasă se numeşte până astă-ḑĭ

tele (a), ce ştiu legea cea curată a Mazdeiesnans, ce o anunţă (b)». Şi pentru a vedea pe scurt, şi tot-o-dată complect însuşirile luneĭ din mitraismul, adus în Daciĭ de cătră legiunile romane, să lăsăm pe D. F. Lajard, ca să ne spună D-sa aceste însuşirĭ, care sînt mult maĭ sabeistice, de cât cele a le luneĭ din cabirism. «Luna, ḑice D. Lajard, ocupă un loc întins în învĕţătura credinţelor *psihologice*, (c) *astronomice* (d) şi *astrologice* (e).

---

de popor «craĭ noŭ» dupre cum el numeşte şi pre un rege noŭ.

Maĭ pe urmă, când poporul a băgat de samă, că nu toţĭ voevoḑiĭ, veniţĭ la dînsul, eraŭ ómenĭ de omenie, a dat vorbeĭ «craĭ» şi al treilea înţeles; adecă de berbant. Cu kipul acesta vorba «craĭ» însĕmnéză la Românĭ lună nouă, voevod şi berbant.

(a) Poporul nostru crede, ce e drept în margenile mitraismuluĭ, că luna în pătrarul întăiŭ este bine-cuvêntătórea nu numaĭ a sufletelor, dar şi a stăreĭ luĭ igienice şi iconomice. Şi el, uĭtându-se la craiul noŭ al luneĭ, cântă: «Craĭ noŭ! Craĭ noŭ! sănătos m'aĭ găsit, sănătos să mĕ laşĭ». Saŭ: «Craĭ noŭ! Craĭ noŭ! Cu banĭ m'aĭ găsit, cu banĭ să mĕ laşĭ».

(b) Zend-Avesta T. II, pag. 16—19 (F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra pag. 481).

(c) Românul crede, că cel ce are calităţĭ superióre psihice, saŭ fisice este «rupt din sóre, dar şi din lună».

(d) Tótă astronomia sa poporul românesc şĭ-o face în

Maĭ mult, luna este privită şi ca principiŭ cosmogonic, saŭ fisic al vieţeĭ; adecă din punctul de privire al înrîurireĭ, ce se atribue acestuĭ astru asupra *umidităţeĭ* (a), a fenomenelor *vegetaţiuneĭ* (b) ale *generaţiuneĭ* (c) şi ale *repro-*

---

marginele cabirismuluĭ, saŭ ale mitraismuluĭ. Esplicaţia eclipselor solare şi de lună cu vêrcolaciĭ lor ne aduce aminte de şerpiĭ cabirismuluĭ, şi de dragoniĭ Mitreĭ, cariĭ muşcaŭ, ca şi Vêrcolaciĭ sóreluĭ, din jartvă. Poporul maĭ ḑice, când luna are tarcalan, saŭ cércăn, plouă; când «craiul noŭ» stă cu córnele în sus, va fi tot plóie, etc.

(e) Luna este pentru vrăjitoriĭ Românilor martora a multora practice astrologice. Maĭ întâiŭ tóte vrăjile erotice şi cele pentru luarea lapteluĭ de la vacele vecinuluĭ se sĕvêrşesc în timpul nopţeĭ, şi când luna este în deosebitele eĭ fase. Descêntecele pentru vindecarea lunaticilor la ómenĭ, animale şi păserĭ se fac ĭarăşĭ pe lună. Şi în de obşte luna pentru Român are calităţĭ misterióse, şi pentru acésta ea este bună pentru maĭ multe practice astrologice.

(a) Veḑĭ maĭ sus rolul luneĭ faţă de plóie.

(b) Nicĭ un bun gospodar, saŭ iconom, cum ḑic fraţiĭ din Transilvania, nu sémănă în timpul descreşstereĭ luneĭ, şi timpul cel maĭ priincĭos pentru acésta este luna în pătrarul al doilea şi maĭ ales cel întâiŭ.

Rădikile, sămănate în timpul descreştereĭ luneĭ, nu légă; legumele, rĕsădite în acest timp, nu se desvoltă bine. Şi raciĭ sînt secĭ în acéstă fasă a luneĭ.

(c) Când puiĭ păserilor din curte lasă aripele în jos şi piuie ne'ncetat, saŭ viţeiĭ sînt slabĭ şi pipirniciţĭ, babele

ducereĭ (a)». Iar Origen ne-a conservat un pasaj al luĭ Cels despre astrologia mitraică în raporturile eĭ cu omul. Cels, vorbind despre emigrarea sufletelor prin planete, stabileşte în marginile cultuluĭ mitraic, că universul este un lanţ cu şépte porţĭ, din care luna înfăţişazā pórta aşésea, carea este de argint, ĭar sórele pe aşéptea, carea este de aur; şi acésta pentru cuvêntul, că aceste doĕ metale aŭ culórea luneĭ şi a sóreluĭ. Apoĭ îmbinând astrologia mitraică cu sórta psihică a omuluí, desfăşură dogma despre emigrarea sufletelor, saŭ anabasia şi catabasia omuluĭ. Dupre acéstă dogmă omul, fiind atras de fru-

---

satelor, şi pe aiurea şi câte un unkĭaş vestit li descântă maĭ întăiŭ de diokiŭ. Şi dacă nu le trece cu aceste descântece, atuncĭ întrebuinţéză practice astrologice, unde luna are putere vindicătóre. Necăpătându-se vindecarea nicĭ pre acéstă cale, atuncĭ poporul îĭ lasă în plata luĭ D-ḑeŭ, ḑicênd «sînt lunaticĭ». Ca omul să nu ajungă lunatic, trebue să se feréscă în timpul somnuluĭ de raḑele luneĭ; şi anume, afară dormind, trebue săşĭ acopere faţa, ĭar în casă să nu se culce cu faţa la feréstra, pe unde străluceşte luna.

(a) F. Lajard. Loc. cit.

museţele pămêntuluĭ, *se pogóră pe pórta aşésa, a luneĭ*, ĭar după săturarea şi kĭar desgustarea de aceste frumuseţe, el se *sue în cele maĭ de sus ale ceruluĭ, pe pórta aşéptea, a sóreluĭ* (a).

Arătând până aicĭ însuşirile de căpitenie ale luneĭ dupre cultul mitraic, a cărora valóre pentru eraldica românéscă este de acum simţită şi de cătră cetitoriĭ noştri, să întórcem luarea aminte şi asupra practicelor acestuĭ cult faţă de lună, pentru ca să putem arăta şi credinţele Românilor în privinţa luneĭ. D. Lajard, vorbind despre practicele, dupre care eraŭ iniciaţĭ miştiĭ, noviciĭ în cultul mitraic, se resumă: «După ce se desvolta şi comenta înaintea mistuluĭ de către un preot iniciator (b) deose-

(a) F. Lajard, oper. cit. pag. 448—449.

(b) Cultul Mitreĭ, ca şi al Cabirilor, îşĭ avea preoţiĭ luĭ, cariĭ eraŭ datorĭ să sĕvêrşiască jârtvele, să inicieze pre noviciĭ în misterile cultuluĭ, râdicându-ĭ, dupre cum crede D. Lajard, până la doĕ-spre-ḑece grade; adecă treĭ grade pămêntene, treĭ aeriene, treĭ solare, saŭ de foc, şi treĭ divine; din care aceste treĭ de pre urmă se compunéŭ din treĭ ordine de preuţĭ, numiţĭ părinţĭ; — Părintele Vultur, Părintele Şoĭm şi Părintele Părinţilor = Pater Patratus.

bitele teme, care arăta rolul luneĭ în cosmogonie şi în psihologie, urma fără îndoială o exhortaţiune viue, unde preotul, kĭemând luarea aminte a noviceluĭ asupra părţeĭ, atribuite luneĭ în

---

Aceştĭ părinţĭ, ca in tóte religiunile vekĭ, maĭ avéŭ şi însărcinarea de a fi vraciĭ — doftori poporuluĭ.

Practicele religióse, ca şi vindecarea bolnavilor, preuţiĭ mitraicĭ, şi ceĭ cabiricĭ, le sĕvêrşiaŭ în peştere naturale, saŭ artificiale a le pămêntuluĭ, şi din care numaĭ în Oltenia sînt treĭ, care întrunesc tóte condiţiunile cultuluĭ mitraic şi ale celuĭ cabiric. Maĭ întăiŭ peştera de la Bistriţa are pe lângă dînsa rîul cu asemenea numire, o cavernă, în forma unuĭ vast salon cu aerul şi lumina, introduse prin crăpăturile stâncilor, şi un tunel de intrare, larg în diametru de 90—100 ctm. şi cu o uşă de fer la gură, carea trebueşte să fi fost făcută maĭ în urmă, când peşterea ajunsese adăpostul bĕjănarilor şi al averilor lor. Minunata apoĭ peşteră de la Poluvracĭ, despre carea poporul şi până astă-ḑĭ spune, că acolo aŭ trăit vraciĭ vekilor Dacĭ, ĭar noĭ credem, că numirea de polu-vracĭ a fost dată de cătră vre un egumen al mônăstireĭ cu acest nume, saŭ póte kĭar de cătră spătarul N. Milescu, fundatorul mônăstireĭ, care a compus numirea din vorbele; πολὺ = mult şi βράχος = stîncă; în totul, mult, fórte stîncósă. Acéstă peşteră fără lumină, dar cu aer îndestulător, îşĭ avea apa, trebuitóre practicelor religióse, în rîul Olteţu, care curge la pólele peştereĭ, precum şi în ghiolurile de apă, ce se scurge din bolţile şi pereţiĭ eĭ. In sfêrşit, peşterele de la Tismana, amândoĕ cu gurile în curtea mônăstireĭ, unde din cea de jos esă un părău, ce forméză în

fenomenele generaţiuneĭ şi ale reproducţiuneĭ, căuta să-ĭ dovedéscă trebuinţa, *de a lupta şi a învinge principiul material şi generator, care se află în acest astru* (a). De aci un discurs asu-

---

partea despre Nord cascada, ĭar pre a doa poporul o numeşte peştera luĭ St. Nicodim, fundatorul mônăstireĭ. Aicĭ pe lângă celelalte elemente ale culturilor vekĭ dacoromanice, poporul vede în dungele, saŭ vênturile petrelor şi un balaur, numit al sfîntuluĭ, şi despre care se ḑice, ca sfêntul, găsindu-l în peşteră, l'a luat de códă şi l'a izbit de stîncă, unde stă încrustat şi pănă astăḑĭ. Eca şi al doilea element al peşterelor cabirice şi mitraice, ḑic şérpele, care trebuea să iea parte la aducerea jărtvelor. Despre şérpe, ca element liturgic, maĭ jos.

(a) Din populaţiunea veke a ţĕrilor române Daciĭ aŭ inclinat şi înclină şi pănă astă-ḑĭ spre viaţa celebatară, iar elementul roman nu; şi noĭ aicĭ pentru sprijinirea acesteĭ tese vom aduce observaţiunile nóstre asupra mônăstirilor româneştĭ atât din present, cât şi din trecut.

In Moldova monahiĭ mônăstireĭ Némţuluĭ în vécul trecut şi parte din cel curgător eraŭ împărţiţĭ în doĕ partide, monahiĭ transilvaneni, ḑişĭ şi ungureni, şi monahiĭ ruşĭ. Ceĭ din urmă aŭ fost atraşĭ în mônăstire de către vestitul stareţ, Paisie, şi mulţĭ veniţĭ din judeţele de sus ale Moldoveĭ, unde populaţiunea este încrucişată cu slaviĭ ruteni, iar ceĭ dintăĭ veniţĭ din judeţul Némţuluĭ şi laturile Transilvanieĭ, unde maĭ ales prin munţĭ întîlnim un tip, care aduce fórte mult cu tipurile dacice de pe columna luĭ Traian. Monahiile însĕ din Moldova aŭ fost şi sînt încă cele maĭ multe boieróĭce, care pentru con-

pra feciorieĭ, care ne aduce aminte de votul virginităţeĭ, ţinut de către Artemisa Grecilor. De aicĭ o luptă între iniciat şi lună, înfăţişat într'o formă óre-care. Această formă noĭ ne-a rĕmas necunoscută până acum; şi mie mi se pare, adăugă D. Lajard, puţin probabil, că mistul mitraic a combătut luna supt simbolul uneĭ cerbóĭce, dupre cum se vede în legenda luĭ Her-

---

sideraţiunĭ sociale şi de economie familiară aŭ venit în mônăstire cu averile lor, atrăgând după dînsele şi un numĕr mic de negustorese, dar maĭ multe sătence tot din judeţul Némţuluĭ, care apoĭ sînt ajutate în traiul lor de către cele cu avere.

In Muntenia contingentul cel maĭ mare al monahilor îl dă tot Transilvania cu adăugire, că aicĭ atât monahiĭ, cât şi monahiile din Regat sînt adunate din judeţele, unde populaţia este amestecată maĭ ales cu Bulgarĭ, şi din clasa neguţătorilor, unde iarăşĭ elementul bulgăresc este dominător.

In Oltenia, monahiĭ sînt maĭ toţĭ streinĭ de localitate, şi dintre locuitoriĭ laturilor Oltuluĭ avem monahĭ numaĭ infirmĭ de bătrîneţă, saŭ de neputinţă. Kĭar în trecut, monahiĭ, carĭ aŭ avut rolurĭ însĕmnate şi vĕḑute în Biserică, ca Mitropoliţiĭ Stefan şi Teodosie, Episcopiĭ Damaskin, Kesarie, Iosif şi alţiĭ, sînt de loc, saŭ cel puţin de origine din Transilvania. Monahiile Oltenieĭ sînt iarăşĭ o adunătură de prin satele Transilvanieĭ, şi numaĭ pu-

cule (a). Dar orĭ-care ar fi simbolul lupteĭ de novice, când ea era urmată de învingere, trebuea sa se pună cu atâta maĭ mult în relief valórea luneĭ, însuşirile eĭ învingătóre, aşa că noĭ trebue să numim luna *victoriósă*, *izvorul victorieĭ*, dupre cum prin rugăciunile publice se numĭa acest astru (b).

ţine sînt venite din oraşele Caracal, Craiova, Tîrgu Jiuluĭ, care iarăşĭ sînt bulgarce, saŭ sîrbe de origine.

Şi aicĭ noĭ adăogăm în tesă generală, că Româniĭ cu tip de roman nu se fac călugărĭ, de cât numaĭ împinşĭ de nevoĭ şi neputinţe, ĭar monahiĭ şi monahiile Românilor din tóte vécurile aŭ fost, şi sînt maĭ ales din populaţiunea cu resturĭ dacice şi cea amestecată cu slavĭ; şi acésta pentru cuvîntul, că Daciĭ prin elementul ghetosarmatic eraŭ dispuşĭ spre viéţa contemplativă, ca toţĭ Traciĭ şi Slaviĭ de astă-ḑĭ, şi apoĭ instituţiunile celebatare ale cabirismuluĭ şi maĭ ales ale mitraismuluĭ, împuternicite de creştinism, i-aŭ deprins şi kĭar împins spre o asemenea viéţă.

(a) Româniĭ combat înrîurirea luneĭ asupra natureĭ fisice a omuluĭ, saŭ cu cuvintele lor propriĭ, ca «să nu ajungá lunaticĭ» punêndu-şĭ brîul, şi maĭ ales betele supt căpătăiŭ. Acéstă practică, deşi priveşte pe o ordine de ideĭ fisice, nu este maĭ puţin probabil, ca ea să fi trecut în decursul vécurilor din ordinea de ideĭ morale.

(b) Aicĭ avem tot înţelesul luneĭ din eraldica românéscă. Luna, dupre tótă probabilitatea, fiind izvorul victorieĭ, arăta Românilor, cărora li se înfăţişa flamura, saŭ

O ramură ruptă dintr'un arbore, consfinţit sóreluĭ, Mitreĭ şi Militeĭ, era sĕmnul unuĭ triumf, rĕsplătit prin titlul de Perses, Perse = eroŭ.

«Invĕţăturile maguluĭ iniciator trebuéŭ să cuprindă laudele curajuluĭ şi ale puterei, laudele superioritățeĭ intelectuale, fisice şi morale, prea mărirea virtuţilor, ce constituesc pre luptător şi pre eroŭ, principiile măestrieĭ de a combate şi de a învinge, nu numaĭ cu armele, atăcătóre ale Mitreĭ, ca urekĭa de oţel, saŭ bocsul, lancea, pumnalul, dar încă şi cu cele spirituale, pe care ni le procură religiunea, şi cu armele ştiinţeĭ, dacă ne este permis a ne esprima aşa, ce ne pune la îndĕmână un învăţămênt enciclopedic şi progresiv. In sfêrşit preutul trebuia să céră de la învĕţăcel, ca el să îndepli-

---

stema cu luna, şi cariĭ auziaŭ numirea misteriósă a luneĭ de *Ἰώ*, că eĭ se pot încredinţa conducereĭ craiuluĭ venit, că eĭ trebue să fie siguri de învingere în bătăile cu vrăjmaşiĭ, în migraţiunile lor dintr'un loc în altul de frica barbarilor, şi în sfêrşit în colonizarea Principatuluĭ Moldoveĭ şi al Munteniei.

niasca tóte curăţirile, tóte datoriile, impuse novicilor în timpul şedereĭ lor în cerul luneĭ. Se ştie, că dupre ideile, ce avéŭ curs la cele maĭ multe din popórele anticităţeĭ, luna era privită tot-o-dată şi ca locul de curăţire al sufletelor, care fatalminte eraŭ atrase spre regiunea pămêntéscă de cătră amăgirile formelor şi ale culorilor materieĭ, şi ca loc de *purgatoriu*, saŭ *de curăţire al sufletelor*, ce doresc a întra în locuinţele cereştĭ (a).

*
* *

Sórele, adorat cu o cinstire deosebită şi mult îngrijită, atât în cultul Cabirilor din Dacia, cât şi al Mitreĭ din

(a) F. Lajard op. cit. pag. 481—482. Româniĭ cred şi până astă-ḑĭ, dar acum supt forme creştine, că luna este un purgatoriŭ pentru sufletele omeneştĭ, şi în parte a celor doĭ fiĭ aĭ luĭ Adam, Cain şi Avel; adecă, acelor, ce aŭ adus omuciderea în lume. El, ḑic poporul, vede în lună pe Avel, plecat pe un cĭubăr = hîrdăŭ, unde i se scurge sângele din rana, adusă de fratele sĕŭ, ĭar pe Cain îl vĕde stând în picióre, şi uĭtându-se la fratele sĕŭ. Pe lângă aceste, poporul român maĭ crede, că însăşĭ luna are faţă de om cu okĭ, gură, nas, etc.

43034

Asia şi Europa, este un element esential al acestor doĕ culturĭ, şi un simbol de sine stătător, şi cu însuşirĭ tot esentiale pentru eraldica românéscă. Şi nicĭ că se putea alt feliŭ, când este în deobşte cunoscut, că cultul Mitreĭ în Europa a venit cu caracter curat heliac, şi Mitra era înkipuită pretutindenea, ca lumină activă şi pasivă, carea luminéză şi vede tóte (a). Legionarilor romanĭ Europa datoreşte cultul Mitreĭ, şi eĭ, făcênd cunoştinţă cu el în Asia şi pe malurile Măreĭ negre, l'aŭ purtat în tóte părţile cu caracterul seŭ special de heliac, şi de aceia pe monumentele lor aŭ scris: «Deo Soli invicto Mithrae=Mitreĭ neînvinsuluĭ ḑeŭ al sóreluĭ». De altă parte, însuşĭ monumentele, găsite la Slăveniĭ din Romanaţĭ (b), ne dovedesc acelaşĭ caracter al mitraismuluĭ dacic, scriind şi aicĭ legionariĭ pe monumentele lor: «Soli invicto Mi-

(a) Alf. Maury. Croyances et legendes, pag. 163, 171.

(b) A. I. Odobescu. Anticuităţile Jud. Romanaţĭ. Bucureştĭ, 1878. pag. 82.

thrae» saŭ «Ara Solis S.» (a), ĭar mulţimea acestor monumente din Dacia ne arată întăĭ, că cultul Mitreĭ era iubit şi fórte rĕspândit în poporul dacoroman dela Dunărea, apoĭ că acest cult, acum amestecat cu cabirismul, a trecut preste vécurĭ şi cu simbolurile luĭ a întrat în eraldica românéscă, păstrându-se pănă şi în practicele vieţeĭ (b).

Nu numaĭ că sórele nu este o mobilă întâmplătóre pe tabelele, ce ne înfăţişază cultul mitraic şi pre cel cabiric, dar une-orĭ în forme mitraice, şi alteorĭ cabirice, saŭ şi în amândoĕ formele de o dată, şi pe aceiaşĭ tabelă, avem pe sóre înkipuit prin deosebite simbo-

(a) In privinţa cultuluĭ Mitreĭ din Dacia sînt vrednice de studiat «Memoire sur deux baso-reliefs mitriaque, qui ont été decouverts en Transylvanie». F. Lajard. Tom. XIV, din Mem. de l'Academie des Inscript. Paris, 1830, pag. 60, 80—83.

(b) Româniĭ aŭ un respect deosebit pentru sóre. Eĭ ḑic copiilor, că este pĕcat a scuĭpa spre sóre; îl numesc «sfîntu sóre»; şi când se spală diminéţa pre faţă, se întorc spre sóre. Practica de pre urmă se maĭ póte tîlcui şi cu aceia, că Româniĭ, spălându-se şi ştergêndu-se pre faţă, se întorc la Rĕsărit şi spre a se înkina D-ḑeuluĭ creştinesc.

lurĭ pănă la treĭ-orĭ, şi apoĭ el tot-déuna este aşeḑat la drépta tabeleĭ, dupre cum se vede şi în stemele ţărilor româneştĭ. Aşa, dacă luăm la întîmplare o figură din opera D. Antonescu (a), vedem, că sórele este înkipuit pe aceiaşĭ tabelă de treĭ-orĭ în figură de om, asĕmĕnat caracteruluĭ antropomorfistic al cabirismuluĭ. Maĭ întăĭ la drépta tabeleĭ, şi în partea opusă a luneĭ, avem un bust de tînĕr cu capul plin de raḑe şi cu mânele râdicate în sus în forma córnelor luneĭ; aicĭ bustul tinĕruluĭ înfăţişază pre sórele cabiric, ĭar raḑele şi córnele luneĭ pre sórele mitraic. Maĭ jos şi tot la drépta tabeleĭ un cabir ţine cu mâna stîngă o hârcă de om, carea înkipueşte tot pre sóre, dar numaĭ în timpul nopteĭ, când el este stîns, saŭ omorît de unul din cabirĭ, care este însuşĭ lucéferul de diminéţă, înfăţişat şi acesta prin o stea cu cincĭ raḑe, şi stând de-asupra capuluĭ acestuĭ

(a) Cultul Cabirilor în Dacia. fig 3, Tab. II.

cabir, şi lângă bustul sóreluĭ. In sfêrşit supt piciórele unuĭ cal, pe care călăreşte cabirul ucigaş, saŭ lucéfĕrul de séră, este ĭarăşĭ un tînĕr, întins pre spate, care înfăţişază pentru atreia óră pre sóre în timpul apusuluĭ, şi are şi acest cabir de-asupra capuluĭ o stea cu şese raţe, adecă însuşĭ lucéfĕrul de séră. In deobşte vorbind, sórele în cabirism are tot-dé-una înkipuirĭ antromorfistice, ĭar înkipuirile stelare şi din tabelele nóstre romaneştĭ sînt tot-dé-una mitraice, arătând apusul, rĕsăritul şi lipsa sóreluĭ din timpul nopţeĭ de pre firmament şi ţinênd tot-dé-una drépta tabeleĭ şi a luneĭ, dupre cum se vede sórele şi în eraldica românéscă (a).

Privit sórele, ca divinitate cabirică, saŭ mitraică, el este semen cu tóte divinităţile solare ale deosebitelor cul-

---

(a) Veţĭ descripţia acesteĭ tabele şi în operele: Monumenti dell' Instituto di correspondenza archeologica di Roma. T. IV, tab. 38, 1; F. Lajard, Recherches sur le culte du Cyprès pyramidal. pl. VIII, 6; Fr. Lenormant, Revue archeologique. Paris. T. XXVIII, 1874, pag. 306.

turĭ, şi kĭar cu simbolurile lor. Aşa el se asémăna cu Hefaestos (a), ḑeul foculuĭ, cu Apollon-Foebus, cu Mitra, cariĭ toţĭ înkipuesc puterea foculuĭ cosmic, precum şi aceluĭ teluric (b). De aceia, sórele de pre tabelele cultuluĭ mitraic curat este înkipuit în deobşte printr'un cap de leŭ, acăruia cómă înfăţişază raḑele steleĭ, ĭar cabiriĭ ţin în mână uneorĭ barosul = cĭocanul cel mare al ţiganilor nostri, şi kĭar cleştele de lucru în forma, în carea îl aŭ ursariĭ noştri şi până astă-ḑĭ.

Şi pentru ca să înţelegem şi maĭ bine noĭma sóreluĭ din eraldica românéscă, precum şi unele din obiceiurile politice a le Românilor cu privire la persóna, căria îĭ apărţinea stema, dăm aicĭ, dupre D. Lajard, şi însuşirile mistuluĭ din gradul heliac al cultuluĭ Mi-

---

(a) Turciĭ de astă-ḑĭ, supt înrîurirea Grecilor, numesc pre ţiganĭ ghifţĭ; adecă, decoborîtorĭ din Hefaestos, ḑeul, care a furat focul din cer, şi l'a dat omenilor; ĭar dupre vederile Turculuĭ maĭ ales ţiganuluĭ, care iubeşte ferăria.

(b) Orphic. Hymn. XXXI. cf. Sextus Empiricus.

treĭ: «Virtuţile şi însuşirile, cerute de la eroŭ, sînt nu numaĭ frumuseţa şi forţa fisică, dar şi cucernicia, curăţenia obiceiurilor, puterea morală şi sfinţenia (a). De aceĭa sórele avea putere curăţitóre în privinţa intelectuală, morală şi fisică. Afi curat în gândire, vorbă şi fapte, însĕmna ase ḑice victorios, ne'nvins, şi apoĭ a câstiga, ca sórele, Mithra, saŭ Ercule, denumirea de ἀνίκητος = neînvins (b). In Zend-Avesta, ca în tóte învĕţăturile orale ale Magilor, ce se ţinéŭ la sĕvêrşirea misterelor, ideile de curăţănie şi de învingere sînt atât

(a) Éca tóte însuşirile, cerute în decursul timpurilor de la Domnitoriĭ Românilor. Şi voevodul, saŭ craiul, care îĭ înfaţişa flamura cu luna cornată şi avea pre dînsa şi sórele, arăta poporuluĭ, că el avea şi «obiceiurĭ curate» şi-ĭ aducea în persóna sa *frumuseţa, puterea fisică* şi pre *cea morală cu sfinţenia;* adecă, era întru tóte maĭ mare, de cât ceialaltĭ, atât moralminte, cât kĭar şi fisicaminte.

(d) Ne maĭ putem óre îndoi, că tóte aceste însuşirĭ, cerute aicĭ de la cel, ce voia a întra în gradul heliac al cultuluĭ Mitreĭ, nu eraŭ arătate poporuluĭ românesc prin figura sóreluĭ, pusă pre flamura «crailor nouĭ» veniţĭ la Româniĭ din înfundăturile Carpaţilor, pre stemele şi sigiliile Domnitorilor, precum şi în deobşte prin eraldica românescă?...

de strîns legate, în cât curăţănia este condiţiunea neînlăturabilă a triumfuluĭ (a), şi gĭuti = oficiantul se numeşte pre sine victorios, fiind că el este curat; «O voĭ, Amşaspand, eŭ, care sînt drept, care oficiez cu măreţie, care sînt curat, învingĕtor, umblând întru curăţenie; o! voĭ, cariĭ sînteţĭ bine-făcătorĭ şi sfinţĭ, eŭ vĕ fac izeşne = rugăciune» (b).

Până aicĭ avem tóte însuşirile, cerute de la un purtător de sórele, înfăţişat prin eraldica românéscă, dar noĭ vom maĭ stărui puţin asupra acesteĭ materiĭ, ca să vedem şi înţĕlesul, ce are sórele,

---

(a) Româniĭ şi până astă-ḑĭ légă curăţănia atât cea fisică, dar maĭ ales pe cea morală de tóte întreprinderile lor. Eĭ nu plécă la drum, nu pune plugul în brazdă, nicĭ plécă la vênat, dacă nu sînt spălaţĭ pre faţă, şi maĭ ales dacă sînt pricăjiţĭ. Şi eĭ se feresc în deobşte de multe fapte rele, ḑicênd, că este reŭ de pricaz.

Aicĭ vom maĭ adăuga, că şi vorba pricaz, carea vine dela slavinescul приказать = a porunci, a predestina, lasă să se vaḑă, că, în urmarea uneĭ fapte rele, rĕsplătirea rea, pedépsa, este o predestinaţiune, o poruncă divină.

(b) Zend-Avesta T. I, part. II, Vendidal-sadé pag. 154; F. Lajard. Recherches sur le culte de Mithra, pag. 488.

când el este aşĕdat în faţa luneĭ, dupre cum îl vedem pre tóte figurile eraldiceĭ româneştĭ. Luna, noĭ am vedut maĭ sus, dupre cultul cabiric, ca şi dupre celĭ mitraic, înfaţişa catabasia, saŭ pogorîrea sufletelor omeneştĭ pre pamênt. Sórele, dupre acelésĭ culturĭ, însĕmnéză anabasia, saŭ suirea sufletelor la cer; adică locuinţa ceréscă a omuluĭ, unde el trebueşte să rĕmână pentru vecie (a). Cât doriaŭ Daciĭ acéstă reîntórcere a omuluĭ în sînul nemurireĭ, precum şi ce preţ punéŭ eĭ pe viéţa pămêntéscă, să ascultăm pe Traian însuşĭ, care ni-ĭ înfăţişază singur în însuşirile şi credinţele lor morale: «Daciĭ, ḑice Traian prin Iulian paravatul, eraŭ cel maĭ rĕsboinic popor, din câte némurĭ aŭ ecsistat, nu numaĭ prin vîrtoşia trupuluĭ lor, dar încă şi prin acele învĕţăturĭ, pe care Zamolcsis, cel fórte tare cinstit de dînşiĭ, le înfipsese adînc în sufletele lor; căcĭ eĭ nu credéŭ, că mor, ci că îşĭ skimbă

(a) Lajard. Recherches sur le culte de Mithra, pag. 448—449.

locuinţa, şi de aceia mergéŭ la mórte cu maĭ multă veselie, de cât în orĭ-ce altă călătorie» (a). O sumă de dovedĭ ne întăresc în credinţa, că Daciĭ împreună cu Gheţiĭ şi cu toţĭ Traciĭ, frăţiĭ lor din peninsula balcanică, iubiaŭ şi doriaŭ fórte mult locuinţa cerésca şi ultimă a omuluĭ (b), şi ca ast-fel, Româniĭ, decoborîtoriĭ Daco-Romanilor, şi acum mărginiţĭ de creştinism, nu putéŭ să lasă neînkipuit pre sóre cel puţin prin eraldica lor. Şi cu kipul acesta noĭ am arătat, credem, în de ajuns şi înţelesul sóreluĭ din eraldica românéscă, făcênd tot-o-dată a se vedea, că el este un e-

---

(a) Iuliani Imperatoris *Caesares* edit. Hertlein, pag. 420. Nicĭ Românul nostru nu pune mult preţ pe viéţa saămêntéscă; şi el este despreţuitor de mórte, curajos în întreprinderĭ şi brav în rĕsbóĭe până astă-ḑĭ; creḑênd tot-o-dată şi în dogma predestinaţiuneĭ, pre carea numaĭ de la credinţa ortodocsă n'a putut s'o împrumute. El ḑice şi până astă-ḑĭ, dacă îĭ va fi scris, el nu móre, kĭar când ar intra în cele maĭ marĭ primejdiĭ. La din protivă, el «póte muri kĭar când şéde pe vatră»; adecă, când se încălḑĕşte la foc.

(b) Herodoti Musar. IV, 93; Thucydidi bel. pelop. VII, 27; Dion. Casii Lib. I, 2, 6 etc.

lement esenţial al eraldiceĭ nóstre, şi că sórele a stat pururea la drépta luneĭ.

* * *

Stéoa, saŭ dacă voiţĭ şi stelele, este şi ea un element esenţial al eraldiceĭ româneştĭ şi cu înţeles tot religios atât cabiric, cât şi mitraic. Maĭ întâĭ vom spune cetitorilor noştri, că maĭ mult de doĭ stele de o dată se întâlnesc numaĭ pre monumentele mitraice, saŭ pe unele numaĭ din monumentele eraldiceĭ nóstre; şi acésta pentru cuvêntul, că mitraismul era un cult maĭ sabeistic, şi el se armoniza cu întréga sistemă stelară a firmamentuluĭ, şi apoĭ de altă parte, pentru neştiinţa celor, ce porunciaŭ şi săpaŭ aceste piese ale eraldiceĭ româneştĭ (a). Cele maĭ multe mo-

(a) F. Lajard. Recherches sur Mithra, plan. LIV, B, No. 7, 13; pl. LXX 1, 2; pl. CII, No. 3, 7, 11 etc. Th. Antonescu Cult. cabir. în Dacia, tabel. XII, figura 20 şi pag. 23. Acéstă figură, care s'a găsit pe lângă Turnuroş de pe Olt, şi carea dupre părerea nóstră, este un leontin mitraic, şi numaĭ tripodul cu peştĭ de pe el înfăţişază cultul cabiric, sémănă a fi un penat dacic, saŭ un mist în gradul eliac, lucrat sub înrîurirea cabirismuluĭ şi

numente arheologice ni se înfăţişază în deobşte cu doĕ stele, şi pre aceste tóte noĭ le privim, ca pre un amestec de cabirism cu mitraismul, saŭ cu alt cult europian, unde stelele, saŭ lucéfĕrul de séră, aşeḑat lângă saŭ în partea luneĭ, şi cu lucéfărul de diminéţă, pus tot-dé-una în partea sóreluĭ, sînt înkipuite prin doĕ stele cu cincĭ raze, saŭ prin doĭ tinerĭ, ţinênd în mâna dréptă câte o faclă aprinsă (a). In sfêrşit înkipuirea cea rigurósă în marginile cultuluĭ cabiric, amestecat une-orĭ cu cultul mitraic, este o singură stea, carea în deobşte are cincĭ raze. Acéstă stea, care înfăţişază pre lucéfĕrul de séra, înlocuitorul, saŭ, dupre cabirism, ucigaşul

---

a mitraismuluĭ; ceia ce a şi făcut, ca pre dînsul să fie săpat sórele în forma unuĭ cap de leŭ, şi din nedibăcia sculptoruluĭ sémănă a cap de «câne lăţos», şi apoĭ aicĭ să maĭ vedem şi treĭ stele, în loc de una cabirică.

(a) Cultul cabir. Th. Antonescu tabel. II, fig. 3; tab. VI, fig. 8; VII, 9 şi 10; tab. VIII întrégă etc. iar de cele amestecate cu alte culturĭ avem în tabelele D. Lajard, unele înfăţişate prin doĕ stele, ca în tabelele: LIV, 13, 7, etc. şi cele maĭ multe prin ceĭ doĭ tinerĭ cu facle, tabelele: XCIII, XCIV, XCVII, 2, etc.

sóreluĭ, este întrebuinţată singură, saŭ pusă între córnele craiuluĭ noŭ, aşa cum o avem şi în eraldica românéscă. Fără a maĭ stărui asupra monumentelor, unde stéoa este pusă nu în mijlocul luneĭ, fiind că de aceste avem fórte multe, noĭ vom atrage luarea aminte maĭ ales asupra unuĭ sigiliu antic, care pe o faţă are gravate tóte simbolurile cultuluĭ cabiric, ĭar pe revers este un leŭ, fugind de la drépta spre stînga, şi de-asupra luĭ stă craiul noŭ şi o stea cu şése raţe între córne (a).

Inkipuiţĭ fiind luceferiĭ prin stele în cultul sabeistic curat, prin stele şi tinerĭ cu facle aprinse în cel mitraic, şi în sfêrşit prin doĭ saŭ maĭ mulţĭ călăreţĭ, şi une-orĭ pedeştriĭ în cultul Cabirilor, noĭ trebueşte să ştim una, că lucéfărul de séră este tot-dé-una aducĕtor de întristare pentru dispariţia sóreluĭ, dupre cum cel de diminéţă este

(a) Cultul cabirilor în Dacia. Th. Antonescu Tab. VIII, fig. II şi pag. 13—15.

aducĕtor de bucurie şi de veselie, pentru reapărerea, saŭ reînvierea dupre cabirism a sóreluĭ. Acéstă ordine de ideĭ astronomice a dat naştere teologieĭ stelare a mitraismuluĭ, ca şi a cabirismuluĭ, care la rândul lor aŭ produs nouĕ sisteme de ideĭ cosmice, saŭ morale, ca bocetele morţilor de cătră femeĭ, dupre cum Cybela plânge, în cabirism pre sórele ucis de lucéfărul de séră; saŭ că tot omul are o stea a sa pe firmament, carea străluceşte ca lucéfărul de diminéţă, şi cu acésta arată starea de fericire a sa şi a celor din jurul sĕŭ, orĭ se întunecă, făcênd pre om să-şĭ vaḑă fericirea stingându-i-se, saŭ în sfêrşit ea dispare de pre firmament şi atuncĭ móre şi omul cu stéoa. Ideia cosmică de pe urmă, carea légă sórta omuluĭ de stele, a făcut pre Românĭ, ca supt înrîurirea vekilor lor religiunĭ să aşeḑe stéoa, carea este însuşĭ lucéfărul de diminéţă, între córnele craiuluĭ noŭ, şi cu acésta să înkipuiască sórta socială a omenireĭ, care se va încrede celuĭ,

ce arată prin lucirea steleĭ sórta de fericire a sa proprie. Éca pentru ce, credem noĭ, toţĭ craiĭ, şi apoĭ Domnitoriĭ Românilor, după ce a arătat supuşilor lor luna, ca punc de plecare al lor, şi sórele, ca un scop ultimar al vieţeĭ pământeştĭ, le înfăţişază şi stéoa, ca pe un simbol şi o condiţiune a vieţeĭ fericite a omuluĭ din statul înkipuit prin stemă.

Nu credem de prisos a arăta aicĭ şi câte-va din datele istorice asupra craiuluĭ noŭ, a sóreluĭ şi a steleĭ; şi acésta pentru cuvêntul, că aceste treĭ elemente sînt cele maĭ vekĭ din eraldica românéscă; şi apoĭ ele maĭ aŭ pentru dînsele şi particularitatea, că rĕmân neskimbate întru tótă istoria eraldiceĭ nóstre. Şi să începem cu sórele, luna şi stéoa încă de pre vremurile luĭ Traian, arătând cum ele aŭ fost întrebuinţate până le-a venit vremea, de aŭ intrat şi în stemele ţărilor române, care apoĭ într'o

ordine saŭ alta de ideĭ aŭ fost în întrebuinţare până la Regulamentul organic.

Pe lângă moneda luĭ Traian, despre carea ḑice d. Lascar Vizanti, cum că a vĕḑut'o în opera luĭ Tristam, noĭ vom maĭ cita o altă monedă tot din vécul al II-lea, aflată în Abidos din Troada, unde capul luĭ Traian este laureat, ĭar pe revers staŭ călărĭ doĭ cabirĭ faţă în faţă, şi la mijloc craiul noŭ al nostru cu stéoa între córne. (a) Simbolurile eraldiceĭ nóstre nu numaĭ că nu se perd pe treptele timpuluĭ, dar ele continuă cu o regularitate uĭmitóre, şi întră kĭar şi în creştinism. Din secolul al IV—V voiŭ cita aicĭ o diptică imperială, pe carea este Hristos bine-cuvêntând, unde luna cu o stea intră în mobilierul unuĭ medalion (b). Fără a

---

(a) Maurice Albert. Le culte de Castor et Pollux en Italie. Catal. des monuments figurés pag. 131; Bulletino de l'Instit. di coresp. arheol. 1839, pag. 144.

(b) Diction. Des Antiquités. Daremberg et Saglio T. II, pag, 275.

maĭ vorbi de icónele atoniene, unde Maĭca Domnuluĭ este zugrăvită cam în deobşte cu sórele pe umĕrul drept şi cu luna pe cel sting, ĭar stéoa stă désupra capuluĭ, şi une-orĭ aureola este înconjurată de maĭ multe stele, vom comunica cetitorilor noştri un singur specimen bizantin din vécul X-lea, unde într'o pecete stă icóna Maiceĭ Domnuluĭ cu sórele şi luna pe delăturĭ (a). Din Aton aicĭ vom aduce numaĭ un singur loc dintr'un zapis de la 1030 de vêndarea uneĭ kiliĭ a egumenuluĭ Teodul din Mŏnăstirea Csilurgul luĭ Dimitrie halkeul = alămarul. Aicĭ ni se spune, că kilia s'a vêndut cu ştirea monahilor din Lavră şi Vatoped, şi pe «doĕ-decĭ şi doĕ de momenede στάμενα, ὁλότραχα καὶ ἡλιοσεληνατὰ = stătătóre (la cumpănă) umblătóre (în curs) şi înlunato-sorate (cu sórele şi cu luna pe dînsele)» (b). In vécul de mijloc, de acum în ţĕrile Oc-

(a) G. Schlumberger. Un empereur byzantin 1890. Paris, pag. 317.

(d) Ѧкты монастыря Пантелеимона. Кіевъ, 1873, pag. 1.

cidentale, găsim, că din sóre şi din lună misticiĭ timpuluĭ aŭ formulat sentinţa următóre, cu care calificaŭ pe Maĭca Domnuluĭ, ḑicênd: «Electa ut sol, pulhra ut luna = alésă ca sórele şi frumósă ca luna»; şi acéstă sentinţă o găsim şi pe icóna unuĭ manuscript, din 1177, unde este înfăţişată o călugăriţă cu numele Tutta, carea proaduce Maĭceĭ Domnuluĭ o carte. De asupra icóneĭ Maĭceĭ Domnuluĭ din vigneta cărţeĭ stă desĕmnat în monogram numele Maria, ĭar la drépta monogramuluĭ este sórele şi la stînga luna (a). Şi ceĭ ce voĭesc a se comvinge şi maĭ mult despre generalitatea simbolurilor eraldiceĭ nóstre, le recomandăm între altele şi opera D. L. Blancard (b), unde sórele şi luna cu stéoa aŭ fost fórte des întrebuinţate şi în Apusul Europeĭ pre peceţĭ şi bule între aniĭ 921-1790. Despărţindu-ne de acéstă scurtă skiţă istorică, privitóre la sóre, lună şi lucéfăr, noĭ ne vedem îndatoraţĭ, de ane

(a) Nouveax Mélanges d'arheologie. 1874. Curiosités mysterieux. Paris, pag. 24—25.

(b) Iconographie de sceaux et bulles. 1866, Marseille.

resuma cunoştinţele nóstre în acéstă privinţă şi a ḑice: că *Românii* fără vre-un amestec acum cu popórele maĭ ales ale Occidentuluĭ, *aŭ păstrat tradiţional aceste elemente ale cabirismuluĭ şi ale mitraismuluĭ lor religios, împrospătându-le pe flamurele crailor epoceĭ barbarice, şi apoĭ perpetuându-le prin graiul lor şi într'o stemă rutinară, şi fără regule eraldice a banatuluĭ Oltenieĭ.*

* * *

Leul, animal carnivor, de o talie sveltă, ager şi îndemănatic, şi nu maĭ puţin viguros, este înḑestrat de o constituţie uscătivă, arḑétóre şi kĭar focósă. Aceste însuşirĭ fisice ale animaluluĭ aŭ făcut pre ceĭ vekĭ să'ĭ atribue proprietăţĭ morale fórte alese, ĭar în mitraism să înfăţişăze un grad religios deosebit, numit gradul leontin, care era cel maĭ înalt din gradele pămêntene, şi în acésta el se cufunda cu divinităţile focóse. Porfirie ne spune despre Heraclit, că el numia pe leŭ «ξηρά ψυχὴ σοφωτάτη = natură uscată prea înţeléptă» (a), ĭar Elien a-

(a) Porphyr. De antr. nymph. XI, 13.

daugă: «că animalul este peste mĕsură tare, şi de aceia Egiptenii l'aŭ proadus luĭ Hephaestos... Şi fiind-că este prea focos, ḑic, că este locuinţa sóreluĭ» (a). In sfêrşit să ascultăm şi pe Tertulian, care ḑice: «Fiind de natură uscăţivă şi focósă, s'aŭ inventat sacramentele leontine ale Mitreĭ» (b).

Când întórcem privirile nóstre asupra ceremonielor şi a practicelor, observate la introducerea mistuluĭ în gradul leontin al mitraismuluĭ, descoperim rolul, ce-l avea leul în privinţa vieţeĭ morale a omuluĭ, şi tot aci aflăm şi înţelesul leuluĭ din eraldica celor vekĭ. Monumentele arheologice, ca şi tecsturile, rĕmase de la ceĭ vekĭ în privinţa graduluĭ leontin, fie el aplicat la bărbat, saŭ la femeĭe, sînt tóte de acord, şi ele ne spun, că mistul era dator, ca inainte de a întra în gradul leontin, saŭ de a lupta cu leul, să încingă maĭ multe lupte victorióse cu deosebite patrupede herbivore, saŭ fruc-

---

(a) Aelien. De nat. animal. XII, cap. VII.
(b) Adv. Marcion. I, cap. XIII.

tivore, ca boul, ursul, etc. Dar să lăsăm şi aicĭ pre Porfirie, ca să ne spună el dupre Pallas, cum celebraŭ miştiĭ Mitreĭ întrarea lor în gradul leontin, şi ce însĕmnaŭ practicele acestuĭ grad: «Cel, ce primia leonticele, îmbrăca tot feliul de forme animalice. Pricina acestor (transformărĭ), urmărind'o Pallas prin cele spuse despre Mitra, ḑice, că ele se rapórtă la ciclul zodiaculuĭ, dar adevĕrul este, că ele aŭ o însemnătate secretă, care se aplică la sufletele ómenilor, aliate cu deosebite principiĭ ale materieĭ. Pentru că Latiniĭ în limba lor esprimă une-orĭ aceste principiĭ cu numele de mistreţĭ, scorpionĭ, urşĭ şi altele, şi kĭar zeilor lor dimiurgĭ le daŭ nume de animale. Aşa pe Diana o numesc lupóică (a), guşter, leŭ, dra-

(a) Latiniĭ Romeĭ vekĭ aŭ pus pre lupóĭca de Diana, ca să alăpteze pre Romulus şi Remus, şi cu aceştia încep viéţa lor politică, ĭar latiniĭ luĭ Traian de la Dunărea aŭ pus tot pre Diana în forma craiuluĭ noŭ şi pe o flamură, de câte-orĭ voĭaŭ să începă o viéţă politico-socială. Luna prin urmare, fiind originea vieţeĭ terestre, este la toţĭ Romaniĭ începutul şi a aceleĭ politico-sociale.

gon, şoim, şi pre Hecate, cal, taur, leóĭcă, câne (a).

Dacă, de altă parte întórcem privirile nóstre asupra monumentelor arheologice, ce ne-aŭ rĕmas de la Dacĭ, vedem, că leul este nedeslipit de tóte actele cultuluĭ cabiric, ĭar pre monumentele cu caracter cabiro-mitraic el este aşezat tot-dé-una lângă sóre, saŭ este pus, ca să înfăţişăze pre sóre, avênd de-asupra leuluĭ pre lună cu stéoa între córne (b). Aceste înkipuirĭ de pre sigiliurĭ, saŭ votive religióse, pre noĭ ne autoriză, ca să afirmăm, că Daciĭ, fie subt înrîurirea mistraismuluĭ, saŭ

(a) Porphyrie. De abstinentia lib. IV, cap. XVI. Obiceiul de a se porecli ómenĭĭ cu tot feliul de nume, este şi vekiŭ, precum şi fórte rĕspândit la Românĭ. Nu este societate românéscă, saŭ adunătură de ómenĭ, începênd kĭar dela şcolĭ, unde ómenĭĭ să nu aibă câte un supranume, eşit tot-dé-una din natura fisică, saŭ morală a individuluĭ, şi care supranume în istorie a trecut şi în nume de familie. Acest obiceiŭ s'a întrodus la Românĭ şi prin religiunea străbunilor lor, şi eĭ îl păstréză şi până astăţĭ, ca pre o a doa natură.

(b) Cultul cabirilor în Dacia. Th. Antonescu. Tab. XII, fig. 11, etc.

numaĭ a cabirismuluĭ lor religios, atribuĭaŭ leuluĭ însuşirĭ religióse, luate dela sóre, şi în privinţa eraldică leul nu putea să însĕmneză, de cât principiul foculuĭ, adecă curăţănia şi curajul omenesc în rĕsbóĭe, ĭar în trebele Statuluĭ înţelepciunea şi castitatea leuluĭ. Aceste anume însuşirĭ religióse ale leuluĭ aŭ făcut pre Dacĭ să pună pre unul saŭ doĭ leĭ, în stema ţĕreĭ lor, ĭar decoborîtoriĭ acestora, ḑic Daco-Româniĭ, să întrebuinţeze pre ceĭ doĭ leĭ aĭ lor, ca susţinătorĭ saŭ suporţĭ aĭ simbolurilor esenţiale ale stemelor ţăreĭ lor.

* * *

Bourul, animal herbivor şi cu însuşirĭ fisice deosebite, şi kĭar opuse de ale leuluĭ, a căpătat în mitraism atribute, ce înfăţişaŭ principiul umidităţiĭ, şi era privit în domeniul dinamiceĭ fisice, ca un principiŭ comic, pasiv (a). Avêndu-şĭ sĕmânţa în lună, dupre cum

(a) Porphyr. De antr. nymph. XI.

învăţa mitraismul, bourul, saŭ bromius-ul (a), era privit tot-dé-una ca simbol al luneĭ, şi ca prototip al formelor materiale şi sensibile. Născut în lună prin acţiunea sóreluĭ, ca un taur protogen, de natură curată şi luminósă, el este invidiat de spiritul cel reŭ şi de demoniĭ luĭ, şi apoĭ înjunghiét şi ucis. Din corpul mort al acestuĭ taur a eşit prototipurile bărbatuluĭ, ale femeieĭ, ale tuturor animalelor, plantelor şi arborilor, ce umplu pămêntul, ĭar după vieţa individuală a fie-căria din aceste fiinţe, sĕmânţa tauruluĭ din ele se reîntórce în lună, şi de aicĭ luna ajunge a fi izvorul nesecabil al ecsistenţeĭ materiale, dupre cum tot luna era şi purgatoriŭ pentru o nouă viéţă a sufletelor. Şi Porfirie, urmând luĭ Eubul, saŭ luĭ Pallas, ḑice: «Se asémănă Afrodita saŭ Mitra cu taurul, dupre cum taurul, saŭ Mitra, este di-

(a) Bromius, saŭ βρόμιος, este un adiectiv, derivat din βρέμω = a mugi, a striga (F. Lajard. Recherches sur Venus, pag. 160).

CAROLI

miurg şi stĕpân al naştereĭ» (a). De aceia tóte divinităţile creatice ale religiunilor păgâne, ḑice D. Lajard, ca Baalim, Baal, Beltis, Aschtaroth, Astarte, Milita, Gad, Ormuzd, Mitra, Osiris, Iris, Horus, Zeus, Hera, Apollon, Sabasius, Dionisius, Bacchus, saŭ Fortun, eraŭ înfaţişate în vekime prin taur, saŭ leŭ; care înkipuiaŭ pre principiul pasiv, saŭ pre cel activ, pre lună saŭ pre sóre (b).

Proprietăţile fisice ale bouruluĭ, aŭ provocat, noĭ am vĕḑut, atributele religióse ale luĭ Bromius, saŭ taurul mitraic. Fiind însĕ că în mitraism taurul avea şi ocupa gradul al doilea terestru al mistuluĭ, să maĭ stăruim puţin asupra practicelor religióse ale graduluĭ bromiŭ, pentru ca să putem înţelege şi maĭ bine însĕmnătatea bouruluĭ din eraldica românéscă.

După cum în cosmogonia mitraică apa juca rolul de creator, şi că din apă a eşit totul; tot apa era elementul

(a) Porphyr. De antr. nymph. XXIV.
(b) F. Lajard. Recherches sur Venus, pag. 220—223.

indispensabil la sĕvêrşirea prescripţiilor liturgice ale bromius-uluĭ, şi cu peştera, carea putea să fie naturală, saŭ artificială. Apa din practicele cultuluĭ mitraic era apa-om, cum o numeşte Zend-Avesta, adecă, nu apa primitivă a firmamentuluĭ, şi nicĭ apa pămênténă, ci apa lustrală, consfinţită şi întrebuinţată în ritual şi în curăţirĭ, şi carea avea de simbol pre o copilă (a). Dar noĭ să aducem aicĭ una din rugăciunile cultuluĭ mitraic, ce priveşte pre apă:

«Ca apele curate (b), date de Ormuzd,

(a) Planeta, însărcinată cu aducerea apeĭ prin plóie pre pământ, era în mitraism inkipuită prin treĭ simboluri — o fată, un cal şi un taur, ĭar apa în deobşte avea de simbol craterul = gura vulcanuluĭ. (Porphyr. De antr. nymph. XVII).

(b) Şi Românul nostru împarte apele în curate şi necurate. Cele necurate sînt cele minerale, şi maĭ ales sulfurósele, pe care el le maĭ numeşte şi puturóse, şi le priveşte, ca vătămătóre sănătăţeĭ sale. Pre cele curate le împarte cu Zend-Avesta în treĭ categoriĭ: — apele, bune de bĕut şi pentru curăţirea trupuluĭ; apele neîncepute, care se capătă maĭ ales din puţurĭ, şi nu din cişmele, scoţându-se des-de-diminéţă, şi nu după alţiĭ, şi fiind aduse acasă iute (fără a vorbi cu cine-va), şi în vase astupate, şi aceste ape sînt bune de lécurĭ, şi maĭ ales de

să-mĭ fie mie favorabile. Apele izvoruluĭ celuĭ curat, Arduisur, tuturor apelor, date de Ormuzd, tuturor arborilor, daţĭ de Ormuzd, eŭ le fac lor rugăciune şi vot (izeşne şi neaeş), eŭ voïesc să mĕ plâng lor, eŭ voiesc să le fac vot.»

Acum să ascultăm şi pe Ormuzd, vorbind luĭ Zoroastru:

«Prin ea (apă) eŭ, care sînt Ormuzd, daŭ puterea, îndestularea, măreţia locurilor, a căilor, a oraşelor şi a provinciilor» (a). Şi apoĭ sfĕrşeşte acest loc:

---

descântice, ca cel de deokiŭ; în sfîrşit apele viĭ, care se găsesc în crăpăturile munţilor, şi în locurĭ în deobşte grele de străbătut, şi apoĭ aceste ape maĭ sunt păzite şi de balaurĭ marĭ şi reĭ, ce urmăresc de mórte pe voĭniciĭ, cariĭ, luând apa viĭe, nu aŭ fost prinşĭ de stîncele munţilor, ce se închid şi se deskid pentru apărarea acestor ape. Apele viĭ sînt, ḑice poporul nostru, bune de luat simple pentru tóte bólele cronice, apoĭ le maĭ pot întrebuinţa şi bătrîniĭ, pentru ca să întineriască.

(a) Cât preţ pune poporul nostru pe îndestularea, adusă de apă, se póte vede de acolo, că el nu-şĭ face locuinţa sa, dacă nu are apă şi încă bună la îndĕmână. In privinţa îngrijireĭ de apă, poporul de la ţară întrece pre cel din oraşe... Apoĭ în datenele poporuluĭ nostru întră şi facerea de puţurĭ, şipote, şi kĭar cişmele pe la drumurĭ, rĕscrucĭ de drumurĭ etc.; şi el crede, că acéstă faptă ĭ-o ea D-ḑeŭ în băgare de samă, şi kĭar îĭ iértă pentru dînsa pĕcatele.

«Cel ce va invoca apa, va câştiga obiectul doririlor séle». Maĭ jos: «Nu póte fi nicĭ viéţă, nicĭ hrană, dacă ea (apa) nu va fi bine invocată. (Eŭ fac izeşne) izvórelor curate, sfinte şi marĭ» (a).

Apa ceréscă, saŭ izvorul Arduisur, este înfăţişată de Zoroastru prin cosmologia sa în modul urmĕtor:

«O! izvor Arduisur, vină îndată în ajutorul meŭ; dă-mĭ mie viéţă; înalţă-mĕ pe mine preste miĭ (de ómenĭ), pre mine, care vĕ proaduc pre zur = omul curat şi aşĕḑat (pre pétră, fă să curgă) apă în cetăţile mele, fă-o să curgă în *pămêntul gimşid, dat de Ormuzd;* ea, carea curge în locurile, unde el se adăposteşte, o! izvor Arduisur, care aĭ un trup de copilă, (izvor) curat, sfînt, creat curat, carea te înalţĭ drăgăstósă şi curată, carea aĭ faţa stră-

---

(a) Zend-Avesta. Tom. II, pag. 20—21. Poporul nostru în deobşte bea apă cu capul descoperit. Acésta în sĕmnul respectuluĭ, ce-ĭ pórtă.

lucitóre, (izvor) mare, (a căruia cap este) acoperit cu perĭ de aur (a).

Aceste proprietăţĭ ale apeĭ cu pămêntul Gimşid al luĭ Ormuzd din mitraismul daco-roman aŭ împins pe Dragoş şi pre aĭ sĕĭ, ca să pune în stema Moldoveĭ bourul. Vĕḑênd Dragoş, credem noĭ, locurile cele pline de umiditate şi de păşunĭ mănóse din jurul rĭuluĭ Moldova, şi-a adus aminte de pămêntul Gimşid, şi l'a arătat la aĭ sĕĭ, ca pre un pămênt al făgăduinţeĭ, ca pre un pămênt, dat de D-ḑeŭ, şi fertilitatea locurilor cu a lor cultivare l'a făcut să primĭască bourul, ca instrument de lucru şi de îndestulare acelor lipsiţĭ, saŭ pre bromius, ca principiu al vieţeĭ. Da, primind tóte datele istorice şi kĭar tradiţiunea cu «hĭara» luĭ Ureke, carea hĭară póte fi numită bour, saŭ zimbru, pre noĭ aicĭ

(a) Zend-Avesta. Tom. II, cap. XXX, pag, 182—183. Apa Arduisur aiurea se ḑice, că are culórea auruluĭ.

Aicĭ atragem luarea aminte a cetitorilor noştri asupra vorbelor din acéstă rugăciune: «*pămêntul gimşid, dat de Ormuzd*» şi adăugăm: éca interpretarea bouruluĭ de pre stema Moldoveĭ!... Aicĭ ḑicem acésta numaĭ în mod sumar.

ne intereséză originea şi cuvêntul arheologic al bouruluĭ Moldoveĭ, pre care noĭ nu-l putem înţĕlege afară de religiunile vekĭ ale Daco-Romanilor. Aicĭ noĭ găsim tot înţelesul şi al acestuĭ simbol, şi tot aceste religiunĭ pot să esplice capul de boŭ, găsit pre zidiurile Sarmisaghetuzeĭ, saŭ pre stégurile legiunilor romane. Dar să maĭ stăruim şi asupra ceremoniilor graduluĭ mitraic, numit bromius, şi acésta ne va procura şi alte elemente pentru esplicarea bouruluĭ Moldoveĭ.

Gradul bromius-uluĭ, fiind în mitraism al doilea în şirul gradelor pămênteştĭ, adecă între cel de soldat al Mitreĭ şi între gradul leontin, mistul graduluĭ bromius trebuea să gémă şi să mugĭască tot timpul, cât rĕmânea în gradul, unde sufletul seŭ era ţinut în legătură cu principiul umidităţeĭ, şi să pórte formele animaluluĭ celuĭ maĭ material. Aşa era la Grecĭ si Romanĭ Dionysus, ḑeul tauruluĭ, saŭ tauriformul ; Bacchus, a căruia kĭar numele odată însemna

taur (a); Artemis saŭ Diana, divinităţĭ, care când-va, ca şi Venus, eraŭ înfăţişate printr'un cap de taur; şi miştiĭ, saŭ iniciaţiĭ acestor divinităţĭ, şi maĭ ales aĭ Mitreĭ, trebuéŭ să pórte un costum jumătate de om şi jumĕtate de taur şi să gémă, până când eşiaŭ din acéstă stare materială şi de înjosire morală. Mistul în gradul tauruluĭ se vede pre monumentele mitraice, înarmat cu pumnalul graduluĭ de soldat al Mitreĭ, pre care îl înfige în burta animaluluĭ cu mâna dréptă, ĭar cu stînga ţine animalul de un corn. Şi cu cât sufletul mistuluĭ triumféză asupra principiuluĭ umidităţeĭ din taur, saŭ dacă voiţĭ asupra materieĭ terestre, cu atâta el se desbracă de formele taurine, şi îşĭ reĭea pre cele umane; pregătindu-se ast-feliŭ pentru gradul leontin superior, care îl apropie maĭ mult de viéţa viitóre.

Ore în aceste credinţe vekĭ religióse

(a) Vaccus şi Vacca femila (Recherches sur Venus. F. Lajard, p. 160).

ale mitraismuluĭ nu avem noĭ tot înțelesul eraldiceĭ moldovenești? E de ajuns să ne aducem aminte de împrejurările istorice ale Românilor din vécul al XIII-lea, de ĭobăgia, la care Unguriĭ adusese pre acest popor, și vom înțelege fórte ușor, cum Dragoș cu o flamură, pe carea era «Craiul noŭ», și cu strigătul prin siliștele românești de Ἰώ = lună, a putut să rădice în mase pre poporul suferind, și să-l trécă Carpațiĭ, saŭ cum ḑice cronicarul Urekĭe, să-l ducă la vênătóre. In vênătórea sa Dragoș dă preste hĭara Zimbru, pre carea o urmărește până în apele Moldoveĭ, unde i se înécă cățaoa de vênat. Saŭ, cu vorbe religióse. Poporul, care urma pe Ἰώ — Dragoș, ca pe un prototip de om, venit din «Craiul noŭ» dă peste șesurile cele umede și pline de pașunĭ grase și mănóse, și atuncĭ îșĭ aduce aminte de bromius-ul vekeĭ sale religiunĭ, pre care îl așeḑă și pre acesta pe flamura sa, în sĕmnul fertilitățeĭ și al îndestulăreĭ pămêntuluĭ descoperit.

Maĭ mult. Capul bouruluĭ, eşit din sistema vekeĭ religiunĭ a Daco-Romanilor în alăturare cu fertilitatea locurilor Moldoveĭ de sus, a putut da naştere unuĭ noŭ şir de ideĭ; ḑic, ideia iconomieĭ agricole, unde boul este instrumentul de căpitenie la lucrul pămêntuluĭ, şi apoĭ ideia iconomieĭ casnice, dupre care vaca este hrănitórea deosebită acelor lipsiţĭ şi flămânḑĭ (a). In sfêrşit Dragoş

(a) Românul şi până astă-ḑĭ hrăneşte o dragoste deosebită şi are kĭar rĕspect pentru vitele cornute; şi anume pentru boŭ, ca tovaraş la lucrul pămêntuluĭ, şi pentru vacă, ca hrănitóre a sa şi a copiilor seĭ. Are el dragoste şi pentru óĭe, pre carea o creşte maĭ mult pentru îmbrăcăminte şi hrana de ĭarnă, şi pre carea o prăşeşte, maĭ ales când este nevoit a trăi prin munţĭ şi locurĭ strîmte; îĭ mănêncă însĕ bucuros carnea, şi nu-ĭ pórtă respectul, ce are pentru boŭ şi vacă. Româniĭ şi până astă-ḑĭ în Romanaţĭ, precum şi în tóte judeţele, unde populaţiunea are tipul vekiuluĭ roman, ḑic, că «este pĕcat a manca carnea vaceĭ şi a bouluĭ, ce-l hrăneşte». Şi acest pĕcat de astă-ḑĭ în vekime trebue să se fi resumat cam aşa: «Cum să mănânc eŭ carnea Bromius-uluĭ, prototipul meŭ şi în deobşte al vieţeĭ pământeştĭ?»...

Respectarea în particular a vaceĭ, ca animal de hrană, este fórte vekĭe în omenire, dupre cum ne asigură şi D. F. Lajard, (Recherches sur Venus, pag. 220 — 223); şi Românul a păstrat până astă-ḑĭ acest respect. Românul, «pen-

avênd înaintea sa tovarăşĭ de vênătóre, saŭ maĭ propriu, un popor fórte religios, nu l'a lăsat numaĭ cu simbolul îndestulăreĭ pămênteştĭ, cu bourul, el a trebuit să-ĭ înfăţişăze şi ideia nemurireĭ sufletuluĭ, saŭ viéţa viitóre după cea pămêntéscă, şi de aicĭ şi sórele pe stema Moldoveĭ. Aşa că Dragoş cu simbolurile stemeĭ moldoveneştĭ spune coloniştilor, plecaţĭ cu dînsul, şi printr'inşiĭ şi noĭ, că eŭ sînt *craĭ noŭ*, venit din lună, urmaţi-mĕ, că, după o *viéţă pămêntéscă îndestulată*, am să vĕ conduc şi *la cea viitóre*.

Nu ne putem despărţi de bourul stemeĭ moldoveneştĭ, fără de a vorbi şi despre următórea particularitate, carea se vede în stema Moldoveĭ. Bourul nu

---

tru că e pĕcat» nu pune vaca la jug. El dă o vacă finuluĭ botezat, de unde proverbul: «Nu'mĭ skimba numele, că-'mĭ daĭ vaca»; apoĭ tot vacă, şi numaĭ ceĭ săracĭ daŭ o meluşea, hărăzeşte finilor cununaţĭ, şi persónelor iubite, şi acésta se numeşte «dar de casă nouă saŭ de nuntă»; în sfêrşit tot vacă se dă preste mormênt uneĭ vĕduve, carea maĭ ales are copiĭ micĭ. Tóte aceste darurĭ se fac numaĭ şi numaĭ, pentru ca vaca să fie de hrană celor, ce o primesc.

se înfăţişază pre stema acesteĭ ţărĭ fără de o stea în córne, şi acésta însĕmnéză, dupre părerea nóstră, că Moldoveniĭ cu stema lor spun lumeĭ, cum că eĭ şi din punct de privire religios sînt Daco-Romanĭ; adecă, aŭ luat bourul dela mitraismul roman şi stéoa de la cabirismul dacic. Apoĭ, fiind că bourul este şi «simbolul mitraic al luneĭ» (a) noĭ avem multe monumente eraldice, între care şi steme de ale Moldoveĭ, de pre care lipseşte luna; şi acésta, credem noĭ, pentru cuvêntul, de ase înlătura o tautologie.

***

Corbul? Vulturul? Din punctul nostru de privire ne-ar fi indiferent, dacă vulturul D. Loct. Col. Năsturel ar alunga de pre stemele vekĭ ale Munteniei pre corbul străvekiŭ şi cu drepturĭ istorice (b). Noĭ o spunem de la început, şi sîntem convinşĭ kĭar, că nu vulturul,

(a) F. Lajard. Recherches sur le Venus, loc. cit.

(b) L. Col. P. V. Năsturel. Stema Românieĭ. 1892. Bucureştĭ.

ci corbul a fost emblema ţăreĭ; şi tóte glumele Ungurilor şi kĭar ale Moldovenilor în socotéla «cĭoreĭ munteneştĭ» ne spun alt-ceva, şi ele nu ne pot hotărî, de a face cu orĭ-ce preţ Corbul Vultur. Trebue aicĭ să ne aducem aminte de plăcerea Românuluĭ, carea îl face să rîdă de tot, ce-l înconjóră; şi să nu uĭtăm, că Moldovénul rîde kĭar de sine însuşĭ, ḑicênd: «Eŭ sînt Moldovan, get, beget, códa vaceĭ». Şi apoĭ pe noĭ nu ne lasă inima, ca, folosindu-ne de neştiinţa şi lipsa de dibacie a sculptorilor din vécurile întunecate ale Românilor, să căutăm a scóte din aripele, saŭ cĭocul unuĭ corb, reŭ ecsecutat, un vultur cu cine maĭ ştie ce însuşirĭ; şi acésta în potriva afirmărilor istorice vĕdite, şi a vorbeĭ corb, ḑisă pe înţelesul tuturor de cătră nişte barbaţĭ, cariĭ în decursul vécurilor al XVII şi XVIII ne-aŭ lăsat o cultură nu de rând, şi cariĭ se maĭ numiaŭ Antim Ivirénu, Damaskin şi Kesarie aĭ Rîmniculuĭ şi alţiĭ, versaţĭ şi în mitologia greco-romană;

şi noĭ nu putem îndrăzni să ḑicem, că aceştĭ campionĭ aĭ cultureĭ româneştĭ eraŭ streinĭ de eraldica, contimpurană lor. In sfêrşit, nu este nicĭ drept, ca cu criteriĭ mult maĭ nouĭ şi kĭar nepropriĭ să judecăm simbolurile eraldiceĭ româneştĭ, carea s'aŭ înkegat cu kég numaĭ daco-roman şi în stâna munţilor Carpaţĭ. Dar să începem cu corbul, si apoĭ vom vorbi şi despre vultur din punctul de privire al religiunilor vekĭ ale Românilor, rĕmânênd ca la urmă să judece şi cetitoriĭ noştri, dacă avem dreptate, de a da întăĭetate corbuluĭ, şi kĭar a crede, că corbul a fost emblema de căpetenie şi vekĭe a ţăreĭ munteneştĭ.

«**Corbul,** ḑice renumitul Bufon, are aripele fórte lungĭ şi sborul întins. El este vĕḑut tot-dé-una în timpul nourat, cât şi al furtuneĭ, avênd cĭocul plin de foc. Acest foc nu este fără îndoială alt-ceva, de cât nişte raḑe luminóse,

formate la estremitatea cĭoculuĭ de materiile electrice, care, dupre cum se ştie, umplu regiunea superióră a aeruluĭ în timpul furtuneĭ». Acéstă caracterisare a corbuluĭ se adevereşte şi de cătră ceĭ vekĭ, cariĭ ḑicéŭ, că «corbul este strălucitor de lumină» şi că «acéstă pasere împrăştie lumină atât înaintea, cât şi în urma eĭ; şi acésta, credéŭ eĭ, din pricina culoriĭ celeĭ negre a penelor şi a okilor». Vorbind teologiceşte şi cosmogoniceşte, nu este contraḑicere în credinţele popórelor Asieĭ, ca Haldeiĭ Asirieĭ, Perşiĭ şi alte popóre ale Asieĭ de Apus, care credéŭ, că lumea în puterea cuvêntuluĭ luĭ D-zeŭ a eşit din întunerec (a). Insăşĭ Genesa şi cu dînsa St. Ioan Evanghelistul ne învaţă, cum trebue să deosebim întunerecul de lumină, şi că acéstă credinţă era comună tuturor popórelor (b). Şi apoĭ Zend-Avesta se

(a) O asemenea credinţă găsim şi în cântecele musulmanice. «Lumea, întunecată în nópte, ḑice Firdusi, era négră, ca aripele corbuluĭ». (Livres des Rois. T. I, pag. 75. Trad. de Jules Mohl).

(b) Ioan Evangh. I, 1—2.

apropie fórte mult în privinţa corbuluĭ de sfînta scriptură, carea prescrie corbuluĭ un rol deosebit. Maĭ întăĭ observăm, că în limba ebraică, ca şi în cea arabă, rădăcina hereb are doĕ înţelesurĭ, de corb, şi de întunerec, saŭ nópte (a), ĭar corbul luĭ Noe, trimis din arcă, ca să descopere pămênt, nu se maĭ întórce, şi apoĭ este trimisă columba, porumbelul, simbolul lumineĭ (b); aicĭ, ca şi la creaţiune, premerge întunerecul lumineĭ. Kĭar în noul Testament, şi maĭ ales pe doĕ monumente arheologice ale primelor secule creştineştĭ, descrise de D. Lajard (c), avem corbul şi columba, adecă întunerecul şi lumina de după

(a) Vorba κόραξ în greceşte, carea însĕmnéză corb, se de rivă de la κόρον=negru. In latineşte corvus, pare a se deriva din evreescul hereb, care are în greceşte corespundentul ἔρεβος, ce însĕmnéză negréţă, întunecime şi prin estensiune infernul, regiunea întunereculuĭ, când vorba a ajuns la îndĕmâna poeţilor. Insăşĭ vorba rabe, ce în limba germană însĕmnează corb, pare a fi derivată tot din rădăcina ebraică hereb.

(b) Genesa. VIII, 6—11.

(c) Doĕ lampe creştine, descrise în: Recherches sur le cult de Cyprès, Memoires de l'Academie. T. XX, part. II, pl. XX, No. 1, pl. XXII, No. 3.

mântuirea omenireĭ prin arca Bisericeĭ, ĭar la mijloc icóna bunuluĭ păstor, încoronat cu şépte stele; adecă a Mântuitoruluĭ, care vine să lumineze lumea cu lumina sa supranaturală şi să sĕvêrşască actul rĕscumpărăreĭ.

In cosmogonia şi teogonia Perşilor, ca şi a tuturor religiunilor, corbul este simbolul întunericuluĭ şi al friguluĭ (a), dupre cum columba simbolizază lumina şi căldura. Pus maĭ sus de tóte păserile terestre ale Mitreĭ, corbul prevesteşte lumina, ĭar glasul luĭ alungă duhurile întunereculuĭ (b). In mitraism corbul a dat naştere unuĭ grad, numit corax, care ocupă partea cea maĭ înaltă a aeruluĭ, şi unde mistul este aşezat

(a) Şi Românul pune o strânsă legătură între corb şi frig. El, când voĭeşte a stabili puterea geruluĭ, ḑice, că «astă nópte a fost ger, de aŭ crăpat oule corbuluĭ». Apoĭ Românul omóră puiĭ de tot feliul de cĭorĭ, dar pre aĭ corbuluĭ nicĭ o dată, ḑicênd, că este păcat, şi nicĭ împuşcă pre corb.

(b) In poporul nostru de asemenea este credinţa, că duhurile cele rele prin sate fug de cântatul cucoşuluĭ, ĭar în codri de croncănitul corbilor.

la margenea, ce desparte regiunea solară, luminósă, caldă şi sécă, de regiunea pămêntéscă, întunecată, rece şi umedă (a). Dacă mistul nu se sileşte a eşi din acest grad, atuncĭ pórta sóreluĭ rĕmâne înkisă pentru dînsul, şi el nu se învredniceşte de o nouă metempsihosă.

In respectul liturgic corbul cu natura sa hotăra timpul sĕrbătoreĭ, carea se ţinea în luna luĭ Martie, la ekinopţiul de primă-vară, când încetéză ḑilele scurte şi recĭ, şi încep cele lungĭ şi călduróse. Insăşĭ persóna oficiantuluĭ trebuia să fie tînĕră, fără barbă, ca «sórele cel noŭ» plin de lumină şi de victorie, şi apoĭ el era dator să maĭ ţină în mână şi un corb, paserea premergĕtóre luminеĭ şi căldureĭ. Monumentele romane, lucrate supt înrîurirea mitraismuluĭ, ne înfăţişază pre Mitra, însoţit tot-dé-una de un corb, tot ase-

(a) Porphyr. De antr. nymph. cap. VI.

menea vedem şi pre Apolon (a), şi corbul nu lipseşte nicĭ de pre tabelele daco-romane, ce înfăţişază scene din cultul cabirilor, saŭ cultul cabiro-mitraic (b). Tóte peşterele, ce slujiaŭ de altare ale Mitreĭ şi ale Cabirilor, eraŭ păzite tot-dé-una de un corb, şi acésta pentru cuvêntul, că corbul se bucura de intestinele animaluluĭ jărtvit (c). Şi în sfêrşit, fiind că corbul în gradul corax înkipuia în vekime marginea dintre lumină şi întunerec, noĭ descriem aicĭ o minunată figură cabirică, unde

---

(a) Memoires de l'Academie des inscriptions. T. XX, part. II, pag. 260—263, pl. XX, No. 5.

(b) Cultul cabir. în Dacia de Th. Antonescu, Tab. II, fig. 3; tab. III, fig. 4; tab. VIII, fig. 11; tab. XII, fig. 20.

(c) Lilio Giraldi (Historiae Deorum syntagm. XIII, pag. 396. B. C. D.) ne spune, că supranumele luĭ Venus era *Colias*; şi acésta dupre uniĭ autorĭ provenia de acolo, că în momentul, când se proaducea divinităţeĭ un sacrificiŭ, un corb lua din corpul victimeĭ intestinul, supranumit colon, saŭ cole, pre care îl depunea într'un loc care maĭ în urmă s'a numit *Colias*.

Româniĭ aŭ păstrat amintirea luĭ Colon prin espresiunea: «ţine, ca gaia, saŭ caia, maţu» cu înţeles transformat, pre carea o aplică celuĭ, ce repeta aceĭaşĭ vorbă de multe-orĭ şi pănă la desgust.

sînt treĭ corbĭ; unul între bustul sóreluĭ şi al luneĭ, care cu şérpele cabiric în cĭoc înkipueşte marginea dintre lumină şi întunerec; altul cĭupeşte din brobóda bustuluĭ luneĭ, lăsând a se întrevedea dorul corbuluĭ, de a fi în elementul sĕŭ, adecă în zorĭ de ziuă, când lumina se îngăna cu întunerecul; şi în sfêrşit un al treilea corb, care ciupeşte din brobóda bustuluĭ sóreluĭ, şi arătând acelaşĭ dor al corbuluĭ, întunerecul aicĭ amestecat cu lumina (a).

Intrând în ordinea de ideĭ moralo-socială, că corbul dupre Zend-Avesta este un simbol al Mitreĭ, care în sfaturile Indreĭ = regele Ceruluĭ ĭea parte, ca un *principiŭ al dispositiilor sale amicale*, pentru care este numit Mitra-Şaca (b). Pe lângă aceste, noĭ maĭ ştim, că Mitra şi Serosch = corbul la Perşĭ, ca şi Melita la Asirienĭ, eraŭ în particular însărcinaţĭ, de a ţinea armonia şi buna

(a) Cultul Cabir. oper. cit. tab. VIII, fig. 4.

(b) Agnipurana. Asiat. Reschearch. T. IX, pag. 97, edit. 4°.

voinţă între deosebiţiĭ membriĭ şi clase ale societăţeĭ. Şi Lukian, vorbind despre Sciţĭ, ḑice, că eĭ daŭ luĭ Orest şi Pisad supranumele de corakes = corbiĭ; fiind că în limba lor acest nume însĕmnéză *geniile tutelare ale amiciţieĭ* (a). Ştiind că locul următor din Porfirie: «...animalele se cinstesc, ca nişte sfinţiţĭ servitorĭ, deopotrivă cu ḑeiĭ şi sfinţiţiĭ bărbaţĭ» (b), priveşte maĭ ales pre corb, înţelegem învăţătura mitraismuluĭ, că eoroş = corbul (ceresc), ca şi însuşĭ Mitra, arată credincĭoşilor luĭ Ormuzd calea legilor, că el este simbolul, companionul credincĭos al Mitreĭ, ministru, ajutător şi mântuitor, ca şi Mitra, care a primit de la Ormuzd însărcinarea specială, de a supraveghea curăţenia şi îmbelşugarea pâmêntuluĭ, fericirea omuluĭ şi prin urmare de a alunga pre duhurile necurate ale luĭ

(a) Lucian Dialog inter Toxaris et Mnesippus. T. III, pag. 120 edit. Bipontina.

(b) Zend-Avesta T. II.

Ariman (a). Şi ĭarăşĭ, când maĭ vedem în Elien, că corbul, ajungênd în stare de a nu-şĭ putea hrăni puiĭ, le dă spre mâncare trupul sĕŭ, înţelegem pentru ce miştiĭ graduluĭ corax eraŭ deprinşĭ cu cele maĭ marĭ sacrificiĭ pentru părînţĭ şi aprópele.

De acum, pentru ca să ne apropiem şi maĭ mult de eraldica românéscă, şi să înţelegem şi maĭ bine simbolul corbuluĭ din stema Munteniei, cum şi rolul, ce el a jucat la deosebite popóre, să intrăm în istorie şi să vedem şi rolul, ce-l avea corbul la întemeĭerea de cetăţĭ. Pe lângă însuşirile religióse ale ierocorax-uluĭ, care era preotul iniciator în gradul de corax, şi cu ajutorul corbuluĭ profetiza asupra fenomenelor astronomice, agronomice şi kĭar morale

---

(a) De natur. animal. lib. III, cap. XLIII. Acéstă credinţă, raportată de Elien, a dat naştere proverbuluĭ grec: «κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠὸν = oul cel rĕŭ al corbuluĭ rĕŭ». Insuşirea acésta raportată de Elien corbuluĭ, cu timpul a trecut la Pelican, şi ea a rĕmas şi până astă-dĭ pre lângă acéstă pasere.

ale omuluĭ (a), noĭ trebue să maĭ ştim, că corbul a luat parte şi la întemeĭerea maĭ multor oraşe, şi a mers în fruntea popórelor, ce avéŭ de întemeĭét coloniĭ. Dupre tradiţia Lugdunenilor oraşul este întemeiét pre locul, unde un corb a condus pe principele întemeitor; aşa, că la Galĭ acéstă pasĕre era privită, ca înkipuirea uneĭ divinităţĭ, dupre cum şi vaca, carea era înkipuirea luĭ Venus al Finicienilor, a condus pre Cadmus la întemeĭerea Tebeĭ din Beoţia (b). Pausania ne descrie câte o sĕrbătóre religióşă a Beoţienilor şi a Plateenilor, unde corbul jócă roluri deosebite în viéţa acestor popóre. Plateeniĭ, spune Pausania, se ducéŭ într'o pădure de stejărĭ, ce

---

(a) Euseb. (Praepar. Evang. lib. II, cap. III) ne comunică, că Etrusciĭ ştiéŭ dresa corbiĭ ast-fel, că eĭ putéŭ da rĕspunsurile, cerute de la oraculĭ. Elien, (Hist. animal. lib. I, cap. XLVIII) ne comunică, că pentru îndoitul titlu al păsereĭ, de a fi vrăjitóre şi tovarăşă credinciósă a luĭ Apolon, numeşte pre corb «comes obscurus tripodum = pedagogul obscur al tripodurilor» (Stace. Thebaid. lib. III, pag. 506).

(b) Pausanias. IX, XII, 1; XIX, 4.

era nu departe de Alcomena, şi aicĭ eĭ punéŭ bucăţĭ de carne friptă. Fără a întórce luarea aminte asupra altor păsĕrĭ, care veniaŭ aicĭ, spre a-şĭ lua hrana, eĭ priveghéŭ cu multă luare aminte pre corbĭ; şi dacă una din aceste păsĕrĭ lua o bucată de carne, eĭ se uĭtaŭ bine la arborele, unde ea se aşeḑa; şi apoĭ tăind arborele, eĭ făcéŭ din el un xoanon (=kip cĭoplit), pe care îl numiaŭ *Dedal*. Sĕrbătórea, ce se făcea în cinstea acesteĭ divinităţĭ, saŭ a acestuĭ kip cĭoplit, se numia la Plateenĭ *micele dedaliĭ*, ĭar la Beoţienĭ *marele dedaliĭ*. (a) Rolul, ce îl jócă corbul în medaliile Menduluĭ din Macedonia, unde el este pus alăturea de un măgar, saŭ catîr, şi ḑeiţa Silena, este vrednic de tótă luarea aminte a nóstră (b); şi el aşteptă interpretarea specialiştilor în arheologie. Nu tot aşa se întâmplă şi cu corbul de pre monedele Crotoneĭ, unde D. R.

(a) Pausanias, lib. III, 3, 4, IX.

(b) Mionnet. Descrip. de med. I, 477, 478, 203 şi urm, suplement, III, pag. 82.

O. Müller, un arheolog de mâna întâia, a înţeles fórte bine, că *corbul trebueşte privit în deobşte, ca un tovarăş al coloniilor într'o localitate*, dupre cum este şi cea din Crotona, făcută supt auspiciile luĭ Apolon (a).

Ajunşĭ aicĭ cu arătarea însuşirilor corbuluĭ dupre cultul cabirilor şi al Mitreĭ, noĭ ne vom opri faţă de corbul de pre stema Muntenieĭ asupra numaĭ a doĕ însuşirĭ; şi anume aceia, dupre carea corbul lua parte la aducerea jărtvelor cabirice, cât şi acelor mitraice, spre a-şĭ primi colias-ul sĕŭ, şi apoĭ însuşirea, că corbul trebuea să premérgă la întemeĭerea de oraşe, şi la aşeḑarea de coloniĭ. Şi dacă noĭ ne oprim la aceste doĕ însuşirĭ ale corbuluĭ, acésta o facem pentru cuvêntul, că ele se vĕd repeţându-se

(a) Annal. dell. Instituto di corrisp. arch. V, pag. 169. Româniĭ numesc calea lapteluĭ de pre cer, carea este dispusă de la Nord-est spre Sud-vest, «drumul robilor»; adică al celor, cariĭ sînt nevoiţĭ a nu maĭ trăi în locul, unde s'aŭ născut, şi ne-putându-şĭ vedea ţara, ţin minte calea, pe unde aŭ venit. Óre aicĭ nu va fi óre tot ideia colonisăreĭ luĭ Traian?...

în istoria ţĕreĭ de la întemeĭerea principatuluĭ Muntenieĭ.

Românĭĭ luĭ Negru vodă, ca şi ceĭ aĭ luĭ Dragoş, avéŭ nevoĭe de pământ, de a întemeĭa coloniĭ, şi văile Argeşuluĭ cu ale Dâmboviţeĭ le aducea pământurile trebuitóre şi o viéţă românéscă anterióră. Dar, în óre-ce Românĭĭ luĭ Dragoş fug de ĭobagia şi asupririle Ungurilor, Negru vodă rădică numaĭ o parte din locuitorĭĭ ţinuturilor Făgăraşuluĭ şi ale Omlaşuluĭ, face o adevĕrată colonizare, şi craĭĭ acestor Romănĭ rĕmân pentru multă vreme herţogĭ aĭ Omlaşuluĭ şi aĭ Făgăraşuluĭ. Şi aicĭ Negru vodă trebue să fie luat în mână tradiţionala flamură cu luna în pătrarul întâiŭ, şi umblând cu ea prin aşedările româneştĭ, trebue să fi strigat: «*Iὼ! Iὼ! Iὼ!*; adecă craĭ noŭ! craĭ noŭ!». In faţa luneĭ Negru vodă trebue să fi maĭ pus şi sórele, spre a arăta la aĭ seĭ, că el, venind din lună, duce pre aĭ sĕĭ la viéţa cerésca din sóre, se înţelege, că după ce se vor folosi

de moşia, ce lĭ-o arată corbul de pre aceĭaşĭ flamură; adecă Muntenia cu Oltenia. Dar Muntenia şi maĭ ales Oltenia era ţara, cum ne spune istoria, ce se disputa cu armele de cătră Unguri şi Bulgarĭ, la cérta cărora vin maĭ în urmă şi Turciĭ, şi Negru vodă cu aĭ sĕĭ se aşedă pre stîncele Argeşuluĭ, ca órecând corbul cabiro-mitraic la gura peştereĭ, şi acolo priveghéză şi aştéptă resultatul lupteĭ, pentru ca în urmă să-şĭ primĭască colias-ul dorit. Şi în adevĕr, următoriĭ nemijlociţĭ aĭ luĭ Negru-vodă unesc prin bună învoială la corbul Munteniei pre Leul Olteniei, iar în persóna luĭ Mircea corbul este purtat, ca în ţara sa, pre amândoĕ malurile Dunăreĭ, şi este dus de acesta prin Basarabia şi Dobrogea până pe malul Mareĭ negre. Şi ast-fel dorul corbuluĭ luĭ Negru, Coliasul, se întindea odată dela munte până la marea négră.

Acésta este una din tălmăcirile, ce se póte da corbuluĭ de pre stemele vekĭ ale Munteniei, dar noĭ maĭ avem

la îndemână şi tălmăcirea adoa, carea se întemeiază pre însuşirea corbuluĭ, de a fi în fruntea coloniştilor, după cum s'a întâmplat în Beoţia, Crotona şi alte localităţĭ. Ceĭ vekĭ, noĭ am vĕdut, avéŭ obiceiul, de a se lua după un corb, când avéŭ de înfiinţat un oraş, saŭ de a purta înaintea lor figura unuĭ corb, când mergéŭ să colonizeze o ţară, dupre cum a stabilit prin studiile sale arheologice D. Müller. Forma întăia a acestuĭ obiceiŭ trebue să se fi întemeiét pre trebuinţele fisice ale corbuluĭ, adecă, de a avea locurĭ tarĭ şi adăpostite pentru locuinţa şi scóterea puilor, fără de a fi departe de apele curgătóre, care îĭ putéŭ aduce cadavrele, trebuitóre hraneĭ ḑilnice; şi locurile adăpostite şi rourate de rîurĭ convenéŭ şi trebuinţelor uneĭ coloniĭ. Cât pentru forma adoa nicĭ maĭ este îndoială, că obiceiul avea de temeiŭ însuşirile morale ale păsereĭ, stabilite prin cultul mitraic ; că adeḑă corbul este prietenul celor, ce cred în Ormuzd, şi prin urmare, că el aducea

pacea şi liniştea între ómenĭ. Şi posiţia istorică a coloniştilor făgărăşenĭ se potriveşte de minune cu emblema corbuluĭ, ce de sigur era purtată înaintea lor la venirea în Muntenia; adecă că Negru vodă aducea pacea frăţască în ducatele româneştĭ. Decĭ, luna de pre flamura luĭ Negru arăta maĭ ales la aĭ sĕĭ, că el este un «craĭ» noŭ al unuĭ popor, ce adorase când-va focul, şi acum îĭ păstra numaĭ figura, aplicând'o la trebuinţele luĭ politico-sociale; Sórele era şi el o figură tot din acel cult, şi care înfăţişa închipuirea vieţiĭ viitóre, unde avea să-ĭ conducă craiul; ĭar corbul luĭ Negru de pe flamură spunea făgărăşenilor, că el îĭ duce la pămêntul făgăduit, şi locuitorilor maĭ vekĭ aĭ Muntenieĭ le arăta, că el, Negru vodă este frate cu eĭ, şi că el vine la eĭ nu cu gând de asuprire şi de cucerire, ci cu dragoste şi pace frăţéscă. Eca cum tîlcuim noĭ corbul din eraldica Muntenieĭ, de acum să vorbim şi despre vultur, dupre cum am făgăduit; şi acésta

o facem maĭ mult pentru cuvêntul, că el a întrat în stema nouă a ţăreĭ.

*
* *

Vulturul, voit de uniĭ, ca să între cu orĭ ce preţ în stema vekĭe a Munteniei, cere kĭar de la început o deslușire, spre a ne lămuri asupra căruĭ fel de vultur trebueşte să stăruim cu vorbirea nóstră.

In vekime la tóte popórele atât ale Asieĭ, cât şi ale Europeĭ vulturul a avut cinstire dumnedeéscă şi însĕmnătate politică, dar era întrecut de Şoĭm, care maĭ ales în privinţa religiósă avea o cinstire îndoită, şi în viaţa iniciacilor cultuluĭ mitraic ocupa gradul al doilea al apoteosăreĭ; şi apoĭ însăşĭ viéţa Românilor este maĭ legată de Şoim, de cât de vultur. Se ştie, că şoĭmul şi nu vulturul este rădicat prin cântecele româneştĭ la rangul de pasere măéstră, carea, şĕdênd pre cuĭb, loveşte cu peptul seŭ păserile, ce sbóră pe dé-asupra, aşa că ele cad la puĭ spintecate în doĕ. Apoĭ pre Şoim Româniĭ l'aŭ întrebuinţat

până la începutul véculuĭ curgător la vênătórea de păsĕrĭ, ca prepeliţa, potîrnikea etc., şi tot şoĭmĭ într'un numĕr de maĭ multe sute Românilĭ eraŭ datorĭ sa dea Sultanilor otomanĭ, ca adaus la tributul anual, ce plătia ţara.

Plutarc prin tractatul despre oraculele Pitieĭ ḑice, că la Grecĭ şoĭmul era consfinţit luĭ Apolon, şi de aceia el se numia: «Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος = înger ĭute al luĭ Apolon» (a). Prin tractatul despre Isis şi Osiris ne spune, că Egipteniĭ avéŭ pre şoĭm, ca simbol al *putereĭ* şi al *principeluĭ*, şi că el înkipuia şi pre Osiris din pricina vedereĭ celeĭ agere a păsereĭ, a sboruluĭ celuĭ ĭute de tot, şi a însuşireĭ, de aşĭ mistui hrana fórte repede (b). Dar să cităm aicĭ pre Horapollon (c), de unde se va vedea şi maĭ lămurit rolul, ce l'a avut şoĭmul în lumea vekĭe: «Egipteniĭ când voĭéŭ să înfăţişăze ideografic pre zeŭ, saŭ măreţia,

(a) Xylander. Odysea. lib. XV, cap. V, 525, 526.
(b) Plutarch. ibid. cap. L, LI.
(c) Hieroglyphica. lib. I, cap. VI.

umilinţa saŭ superioritatea, sângele saŭ victoria, pe Ares, saŭ pe Afrodita, zugrăviaŭ tot-dé-una un şoĭm. Acéstă pasere înkipuea pre zeŭ saŭ din pricina fecundităţeĭ sale, saŭ a lungimeĭ de ḑile, saŭ pentru că ea trecea de simbol al sóreluĭ, avênd maĭ mult, de cât tóte sburătórele puterea de a căuta pre sóre drept în faţă (a). Şi medicii Egiptenilor întrebuinţaŭ pentru vindecarea bólelor de okĭ plântă, numită hieracia (b), şi

---

(a) Româniĭ cred, că la sóre nu se póte uĭta, de cât Şoĭmul, şi dintre ómenĭ numaĭ hoţul. Acesta, ḑice Românul, pórtă căciula pe okĭ întăĭ, ca să nu fie cunoscut de ómenĭ în apucăturile luĭ, şi al doilea, pentru ca să se pótă uĭta la sóre; lucru, ce face mare plăcere hoţuluĭ.

(b) Acéstă plântă nu este «hieracium sanctum» al botaniştilor de astă-ḑĭ, ci maĭ mult «tragopogon picroides» al luĭ Linné. Pliniu o pune între lăptuciĭ sĕlbaticĭ şi pentru acésta ḑice: «Ea, carea are foile rotunde şi scurte, se numeşte de uniĭ ieracia, fiind că Şoĭmul, desgropând'o şi ungêndu-şĭ okiĭ cu sucul eĭ, îşĭ luminézā vederile cele turburate. Sucul acesteĭ plante este alb şi ea sémănă cu bozul... Ea vindecă tóte bólele de okĭ amestecându-se cu laptele de femeĭe... «Naturalistul roman, după ce arată fie-care bólă, ce se vindecă cu sucul hieracieĭ, cu foile şi cu căpăţinele eĭ, ne spune, că ea neutralizază şi veninul unor animale. Din cele vorbite de Pliniu despre hieracia, precum şi despre alte plânte, de a cărora nume

une-orĭ eĭ zugrăviaŭ pre sóre sub forma şoĭmuluĭ, care era privit, ca stĕpân al vedereĭ. Şoĭmul înkipueşte măreţia; fiind-că celelalte păserĭ, când sbóră în aer, merg în linie oblică, şi numaĭ el se rădică perpendicular spre cer. El înkipueşte şi umilinţa; fiind-că celelalte păserĭ nu se pot pogorî spre pământ, de cât făcênd o linie oblică, în óre-ce el vine spre pământ drept perpendicu-

---

vekimea a legat unele divinităţĭ, precum şi maĭ multe simbolurĭ religióse, se vede, că terapeutica popórelor orientale şi occidentale era strîns legată de religiune, şi că medicina cu tótă măestria şi ştiinţele eĭ colaterale a eşit din teologie. Şoĭmul a împrumutat numele seŭ nu numaĭ plântelor, dar şi mineralilor; dovadă vorba grecéscă ἱερακίτης, o pétră cu însuşirĭ ĭarăşĭ medicale.

Aicĭ vom adăuga, că babele Românilor îşĭ aŭ şi ele terapeutica lor semină cu cea arătată aicĭ de Pliniu. Şi ele vindecă catarurile de okĭ cu lapte de femeĭe, amestecat cu sucurĭ de plânte. Dar rolul, ce-l jócă la babele nóstre petrele roşiĭ în vindecarea bólelor de stomac, a vătămăturilor şi a altor bóle, óre n'ar trebui şi acesta a fi odată studiat de specialiştiĭ noştri, şi bine regulat în ştiinţa medicală?...

Vom maĭ spune aicĭ şi o altă particularitate, auţită de noĭ în poporul românesc, care ne aduce aminte de neutralisarea veninuluĭ prin bozĭ. Românul ţice, că pisica harnică, prinţênd un şérpe şi fiind muşcată de acesta, se vindecă de muşcăturile şérpeluĭ, tăvălindu-se prin bozĭ.

lar. Măreţia maĭ închipueşte; fiind-că el este maĭ măreţ, de cât tóte păserile. Sângele este înfăţişat prin şoĭm; fiind-că el, dupre cum se ḑice, nu be apă, ci numaĭ sânge. Şi în sfêrşit victoria; fiind-că el trece de învingătorul toturor sburătórelor. Şi dacă şoĭmul este atăcat de cătră o pasere maĭ puternică, de cât dînsul, atuncĭ el în aer se intórce cu ghĭarele în sus şi cu spatele în jos, şi ast-fel el încinge lupta, din carea esă în tot-dé-una învingător, neputênd a-l imita nicĭ una din păserĭ (a).

Şi în sfêrşit, pentru a înkeĭea cu citatele din autoriĭ vekĭ asupra şoĭmuluĭ, şi a începe studiul nostru asupra vulturuluĭ, vom aduce şi următorul loc din cărţile luĭ Hermès, păstrat de cătră Stobeŭ, de unde se vede superioritatea şoĭmuluĭ asupra vulturuluĭ. «Se ḑice, că vulturul în sborul seŭ caută eterul, columba aerul, care este de-asupra ete-

(a) Veḑĭ asupra cap. VI, din cart. I a luĭ Horapollon savantele comentariĭ din ediţiunea luĭ M. Leemans, pag. 146 şi urm.

ruluĭ, ĭar şoĭmul locueşte în regiunile superióre acestora» (a).

Dorinţa propăşireĭ morale a omuluĭ a făcut pre religiunile vekĭ ale Asieĭ, precum şi ale Europeĭ, şi în particular pre mitraism, de a institui, dupre cum crede D. F. Lajard, noĕ grade de propăşire morală, ĭar ideĭa nemurireĭ sufletuluĭ a adus instituirea încă a treĭ grade; adecă gradul părinteluĭ vultur, părintele şoĭm şi părintele părinţilor, care tóte înfăţişază nemurirea sufletuluĭ, saŭ apoteosarea omuluĭ. Fie-care din aceste grade are câte un simbol; şi anume, gradul întâiŭ este simbolizat printr'un vultur, ce înkipueşte pre Mitra, al doilea print'un şoĭm, ce arată credinciosuluĭ pre Ormuzd, şi în sfêrşit, gradul părintele părinţilor rădică pre sufletul omuluĭ la rangul zeuluĭ celuĭ nemărginit, a Eternuluĭ, şi nu putea fi înkipuit, de cât printr'un simbol abstract, imaginat de mintea omuluĭ; adecă, prin

(a) Stobeŭ. Ecclog. lib. I, cap. LII.

cerc, saŭ cel mult o coronă, carea înfăţişa pre zeul cel fără început şi sfêrşit, pre cel fără margine, pre Eternul (a). Intre gradele de apoteosare ale omuluĭ vulturul ocupă gradul întăiŭ, şi el, deşi de o fire igneică, saŭ focósă, înfăţişază, cum am vĕḑut, numaĭ pre Mitra, ĭar din pricina inferioritățeĭ luĭ fisice, faţă de şoĭm, vulturul, sinmorg-ul mitraismuluĭ, este pus tot-dé-una între cele doĕ porţĭ ale lumeĭ, adecă între lună, pórta sufletelor omeneştĭ şi sóre, pórta zeilor (b); şi apoĭ el era privit şi ca păzitorul cu deosebire al porţeĭ cereştĭ, spre a nu întra în sóre, în locuinţa luĭ Ormuzd, de cât sufletele curate şi virtuóse. Eca cum învaţă însuşĭ Ormuzd pre Zoroastru pentru a se rŭga cu vrednicie: «kĭamă, o! Zoroastre, cerul, dat de zeŭ, timpul fără margine, *păserile, ce-şĭ iéŭ sborul în sus,* vêntul cel ĭute, dat de Ormuzd, sapandomad = (pă-

(a) F. Lajard. Recherches sur le cult de Mitrha, pag. 500.

(b) Zend-Avesta. II. § XIX.

mêntul) fiĭca cea curată a luĭ Ormuzd»... Şi Zoastru rĕspunde: «Eŭ kĭem pre Ormuzd... Eŭ kĭem pre Mitra,... Seroş, mansrespand (a)... vêntul cel ĭute, dat de Ormuzd. (b)».

Vulturul, studiat în monumentele mitraice greco-romane, cât şi persane, ni se înfăţişază purtând tot-dé-una în ghĭarele sale focul ceresc, fulgerul şi trăsnetul, şi el, noĭ am vĕdut, în mitraism este simbolul Mitreĭ, adecă al zeuluĭ, pre care greco-romaniĭ îl numiaŭ: «Deus

---

(a) Că prin păserele. «ceşĭ iéŭ sborul în sus» noĭ trebue să înţelegem pre vultur şi pre şoĭm, la acésta ne îndreptăţesc numirile luĭ Zoroastru de Sero şi mansrespand, şi apoĭ însuşĭ sborul vulturuluĭ şi al şoĭmuluĭ, din care şoĭmul, înkipuirea luĭ Ormuzd, sbóră sus în linie verticală, ĭar vulturul, simbolul Mitreĭ, în linie orisontală, dar tot sus. Acéstă îngrijire a luĭ Zoroastru, de a deosebi păserele, ce sbóră în sus, de cele ce sbóră în jos, ca cocoşul, struţul şi corbul, simbolurile gradelor aeriene, ale miştilor mitraicĭ, ne aduce aminte de însuşirea firéscă a vulturuluĭ şi a şoĭmuluĭ, care îĭ face să rĕmână în aer sus, pănă când vĕd o pradă viĭe, după carea se pogóră spre a o prinde. Tot acéstă însuşire a făcut şi pre mitraism să pună pre vultur între sóre şi lună, şi să-l înfăţişeze cu o natură igneică, focósă.

(b) Vendidad, pag. 415, 416. cfr. F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra pag. 510—511.

brontonos, Deus astrobontos = Zeul fulgerător, Zeul stelo-fulgerător». Şi dacă Mitra era privit ca şeful suprem, regele îngerilor, izeds, cariĭ luptaŭ în protiva luĭ Ariman şi a demonilor luĭ, dews, adecă este zeul neînvins, zeul, care dă victoria, vulturul dupre cărţile luĭ Zoroastru este întăia şi cea maĭ mare pasere, regele lor, şeful victorios, dupre cum pre pământ este leul, cel maĭ tare dintre animale (a).

Nu se ştie până acum cu siguranţă, dacă miştul din gradul Părintele vultur, ce ar fi voit să trécă în gradul Părinteluĭ Şoĭm, saŭ cu alte cuvinte, dacă sufletul, ce voia să se rădice în apoteosarea sa de la Mitra la Ormuzd, trebuea să pórte un costum propriu, şi să lupte trup la trup cu vre unul saŭ maĭ mulţĭ vulturĭ, dupre cum se petrecea în celelalte grade ale cultuluĭ liturgic din propăşirea morală a mitraistuluĭ. D. F. Lajard, judecând dupre

(a) Iescht de Behram 15 cardé. Zend-Avesta T. II. cfr. F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra loc. cit.

monumentele arheologice mitraice, de care dispune ştiinţa în privinţa celor-alalte grade, crede, că şi mistul graduluĭ Părintele Vulturul, doritor de a intra în gradul Părintele Şoĭm, trebue să fi avut un port propriu, şi să fi dus o luptă cu unul saŭ maĭ multe din simbolurile Mitreĭ, adecă cu vulturul (a). Dar aceia, ce nu explică monumentele arheologice, descoperite până acuma, lămureşte în de ajuns istoria persană prin următorul fapt, care ni arată pre vultur luând parte în lupta mistuluĭ pentru gradul părintele Şoĭm, şi încă cu apucăturĭ vrăjmaşe: «Istoria spune, că Ke kaus, voind să se rădice la cer, s'a pus într'un coş, purtat de un vultur negru, dar acéstă pasere l'a lăsat să cadă în apă. Maĭ mariĭ Iran-uluĭ l'aŭ scăpat de acest esces de ură, şi principele s'a suit pe tron cu totul confus» (b). Dupre tóte aceste noĭ sîntem

(a) F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra, pag. 513

(b) Modjmel-el-Tévarich. Fol. 31. Vo.

autorizaţĭ a înkeia, şi a stabili, că vulturul în mitraismul persan, precum şi cel greco-roman, înfăţişa pe Mitra cu tóte atributele eĭ, şi că mitraistul, care în propăşirea sa morală, în apoteosarea sa, dorea a părăsi gradul Părintele vultur, trebuea să între în luptă cu unul saŭ maĭ mulţĭ vulturĭ, simbolul Mitreĭ, şi numaĭ eşind învingător din acéstă luptă, putea să între în gradul Părintele Şoĭm, adecă să se indentifice cu zeul bineluĭ absolut, cu Ormuzd.

Vulturul era nu numaĭ un simbol religios al Mitreĭ, dar întra şi în atributele regale a celor maĭ multe din popoarele vekĭ. D. M. Ampère crede, că vulturul era în Egipt consfinţit luĭ Isis, dupre cum el era la Asirienĭ consfinţit Militeĭ şi la Perşĭ Mitreĭ, şi că el atât la Egiptenĭ, cât şi la Perşĭ, era unul din apanagele regale (a). Elien în tradiţiile asupra luĭ Aşemenes ne spune, că acest rege a fost hrănit de un vul-

(a) M. Ampère. Rapport publicat prin Monitorul universal din 23 Martie 1845. No. 82.

tur; adecă că el era rădicat la gradul mitraic Părintele vultur (a). De aicĭ se înţelege uşor, pentru ce între demnitariĭ curţeĭ persane eraŭ funcţionarĭ, cariĭ avéŭ sarcina, de a fasona în fiecare diminéţă nasul regeluĭ în forma cĭoculuĭ de vultur, adecă a-l face aquilin (b); şi biografiĭ luĭ Cirus cel mare aŭ grija de a ne spune, că el avea un nas aquilin (c). Quint Curce, descriind insigniile, cu care era decorat carul triumfal al luĭ Dariu, ḑice, că era ornat cu un vultur de aur, a căruia aripĭ eraŭ întinse (d). Orod, după ce a cucerit Antiohia Sirieĭ, s'a arătat poporuluĭ într'o manta şi cu o colieră, împodobită cu maĭ mulţĭ vulturĭ; şi de sigur, el cu aceste insigniĭ a voit să arate, că se pogóră din regiĭ Aşemeniḑĭ, între cariĭ Seleuciĭ purtaŭ un vultur pre casca

(a) Aelien. lib. XII, cap. XXI.

(b) Olympiodor, comment. sur Meteores d'Aristote par M. Fr. Creuzer. cfr. Platon apud Plutarch De auditione. Xylander.

(c) Xenophon. Cyri disciplina. VIII.

(d) Quintus Curcius lib. III, cap. III.

lor, ĭar Tigran o corónă între doĭ vulturĭ (a). Regiĭ Persieĭ şi astă-ḑĭ întrebuinţază la solemnităţĭ un demnitar, care pórtă un baston lung, împodobit cu o pasere de aur (b). Arsaciḑiĭ Armenieĭ, tot pentru cuvêntul că se trăgéŭ din Aşemeniḑĭ, nu numaĭ că avéŭ sceptrul împodobit cu un vultur, dar înfiinţase şi o instituţiune ereditară, a căria mare ofiţer, numit pe armeneşte Arzruni = purtător de vultur, trebuea să premérgă înaintea Regeluĭ la tóte ceremoniile (c). Obiceiul, de ase împodobi sceptrurile regale cu vulturĭ, este adus în Europa din Asia apusană. Dionisie Halicarnas ne spune, că Etrusciĭ, avênd

---

(a) F. Lajard. Atlas. pl. LXVI, No. 9.

(b) Xenophon prin Cyri disciplina cap. VIII ni spune, că stindardul Regeluĭ Persieĭ era un vultur cu aripele întinse şi aşeḑat în vêrful uneĭ suliţe.

(c) Moïse de Chorèn. Hist. Armen. lib. II, cap. VII, pag. 92 edit. Whiston. Valarsace, întăiul Rege din familia Arsaciḑilor, a întrodus acest obiceiŭ, dupre cum ni spune tradiţiunea. Tradiţiunea acéstă se adevereşte şi de cătră catolicosul Ioan, care ḑice, că sceptrul Regilor Armenieĭ era împodobit cu un Şoïm. Hist. de Armenie cap. VIII, pag. 19, edit. J. Saint Martin.

43034

a înkeĭea un tractat de pace cu Tarcviniu cel bătrîn, trimit acestuia insigniile Regilor lor; adecă, o coróná de aur, un tron de fildiş, un sceptru, înfipt într'un *vultur*, o tunică, împodobită cu aur, şi o togă de purpură (a). Alexander ab Alexandro, împrumutând acest fapt de la Dionisie, saŭ din acelaşĭ isvor, adaugă, că sceptrul luĭ Tarcviniu cel bătrîn era de fildiş, şi că acest Rege a purtat până la sfêrşitul vieţeĭ sale o coronă de aur (b). Şi apoĭ este ştiut, că un senatus-Consultus l'a autorizat pre Tarcviniu de a purta aceste insigniĭ, şi printr'însul pe toţĭ urmaşiĭ luĭ; ceia ce dovedeşte, că obiceiul era strein, şi pentru întroducerea luĭ în viéţa romană era de trebuinţă un vot al senatuluĭ.

Nu vom părăsi acéstă materie maĭ nainte de a aduce aicĭ tóte prerogativele politico-sociale ale şefilor de popóre vekĭ, care prerogative eraŭ strîns legate

---

(a) Dion. Halicarn. lib. III. cap. LXI.

(b) Alexan. Geneal. dier. T. I, lib. I, cap. XXVIII.

de ideografia vulturuluĭ. Dupre autorul cărţilor, prescrise luĭ Hermès (a), vulturul maĭ este îndĕstrat cu însuşirĭ dumnedeeştĭ, ca dreptatea şi îndurarea, care sînt atribuite ale Mitreĭ, zeul mijlocitor între om şi Ormuzd, însărcinat de a întreţinea armonia în lumea suptlunară. Acésta ne împinge la ideia, că dacă Regiĭ Persieĭ, aĭ Armenieĭ şi Imperatoriĭ romanĭ avéŭ înaintea mersuluĭ lor solemn sceptre, saŭ bastóne, împodobite cu vultur, lucrul acesta însĕmna întăĭ, că eĭ se daŭ de şefĭ cu *origine divină*, şi că ecserciţiul dreptăţeĭ pre pămênt este un *apanaj regal*, câştigat în puterea origineĭ lor. Aicĭ de altă parte, avem şi începutul formal al prerogativelor, ce Occidentul Europeĭ prescrie prin constituţiĭ şefilor statuluĭ, precum şi prototipul bastonuluĭ justiţieĭ englizeştĭ.

După ce am arătat rolul vulturuluĭ în mitraism, şi prin acesta şi rolul, ce el a jucat în viéţa politico-socială a po-

(a) Stob. Eclog. lib. I, cap. LII.

pórelor Orientuluĭ, precum şi acelor din Occidentul Europeĭ; după ce am desecat tot, ce a fost esenţial în viéţa antică a omenireĭ asupra acesteĭ păsĕrĭ, carea a slujit de simbol al uneĭ întregĭ vieţĭ omeneştĭ moralo-politice; ne întrebăm acum, ce însĕmnătate póte să aĭbă vulturul pe stema Munteniei, şi în particular, ce a voit Negru vodă să arate cu vulturul coloniştilor din Omlaş şi Făgăraş? Corbul, noĭ am vĕdut, arată la aĭ luĭ Negru un pământ al făgăduinţeĭ, era emblema colonizăreĭ, carea maĭ spunea locuitorilor autohtonĭ aĭ vekeĭ Munteniĭ, că Omlăşeniĭ cu Făgărăşeniĭ vin la dînşiĭ cu pace, şi nu cu gând de vrăjmăşie, ca Ungurii; ĭar vulturul, avênd kĭar sbor eraldic, dupre cum îl vede pre stema ţăreĭ D. Colonel Năsturel, nu póte să înkipuĭască în eraldica românéscă, decât una din ideografiile religióse ale vulturuluĭ mitraic; ḑic identificarea omuluĭ cu Mitra, saŭ că el arată autoritatea politică a luĭ Negru vodă. De aceia noĭ aicĭ, vom

maĭ stărui asupra acestor ipotese, făcute în privinţa vulturuluĭ de pre stema vekĭe a ţăreĭ, pentru ca să vedem, dacă una cel puţin póte fi aplicată la presupusul vultur din stemele vekĭ.

Vulturul, introdus cu sila în stema ţăreĭ munteneştĭ, ar putea maĭ întăĭ să simbolizăze perfecţiunea morală a luĭ Negru vodă, saŭ a tuturor coloniştilor făgărăşenĭ şi omlăşenĭ; şi acésta numaĭ în marginile mitraismuluĭ, adus de Romanĭ în Dacia luĭ Traian. Saŭ să vorbim şi aicĭ în termenĭ mitraicĭ, dicênd, că Negru vodă, orĭ unul din următoriĭ luĭ pre tronul Munteniei ar fi voit cu vulturul ase arăta la aĭ seĭ, şi locuitorilor vekĭ din Muntenia, că el este ca şi un rege al Persieĭ, saŭ un Impĕrat roman, un mist în gradul părintele vultur, care ca un alt Aşemenid persan îşĭ fasona nasul în fie-care diminéţă, saŭ se deda în fie-care di la practecele religióse ale cultuluĭ mitraic; adecă îşĭ făcea eserciţiile de mist în gradul părintele vultur, şi acésta dela

vécul al XIII-lea încóce al creştinătăţeĭ!... Noĭ nu putem cu nicĭ un preţ să primim acéstă ipoteză, şi maĭ ales când ne gândim, că ne aflăm în faţa poporuluĭ român, unul din cele maĭ creştine popóre până astăḑ-ĭ; şi apoĭ când maĭ ştim, că orĭ-cât de puternice putéŭ să fie la poporul român suvenirile mitraismuluĭ, nu ar fi fost ele în stare de a întuneca în mintea luĭ ideia morală, că omul în creştinism a dobîndit un grad moral mult maĭ înalt, de cât cel al părinteluĭ vultur din mitraism, şi că prin religiunea graţieĭ divine omul a ajuns a fi fiiŭ al luĭ Dumnezeŭ, adecă al Domnuluĭ zeilor. Alt-ceva însĕ este cu corbul, dacă îl primim, saŭ maĭ bine ḑis, dacă îl ţinem în stema ţăreĭ munteneştĭ. El ne arată înkipuirea, este ideografia colonizăreĭ Munteniei, şi încă a uneĭ colonizărĭ prieteneştĭ, făcută pe un pământ frăţesc, unde banaturile (a) româneştĭ

(a) Zicem banaturĭ şi nu băniĭ, pentru a arăta aicĭ şi bănuelele, ce se năştéŭ în sufletul Românilor din asĕmenea băniĭ la venirea unuĭ Negru vodă, saŭ a altuĭ venetic,

se ţinéŭ de mâna prin munţiĭ carpaţĭ cu cel din Oltenia şi cu altele din Moldova, şi care numaĭ în Muntenia se numiaŭ al Câmpulunguluĭ, al Vranceĭ şi altele.

Dacă nu ne-a mulţumit ideia vulturuluĭ mitraic, că el adecă ar putea să închipuiască în eraldica românéscă perfecţiunea morală a luĭ Negru vodă, să vedem de acum, dacă nu cum-va ceĭelaltă idiografie a vulturuluĭ nu va putea să interpreteze pre închipuitul vultur din stema ţăreĭ munteneştĭ. Noĭ am vĕḑut maĭ sus, că vulturul atât la popórele Asieĭ occidentale, cât şi la Romanĭ înki-

---

care cu tot corbul sĕŭ cel pacĭnic de pre flamură nu putea să înlăture cu totul bănuéla, că el cu aĭ sĕĭ are să le cuceriască şi să le sfărame băniile. Doveḑĭ istorice, dar şi regretabile, avem luptele dintre Moldovenĭ şi Muntenĭ pentru neatîrnarea fie-căruĭ principat. Şi cu tótă afirmarea documentelor, că banul Craioveĭ s'a înkinat de bună-voĭe luĭ Negru vodă, noĭ am descoperit la înfiinţarea Mitropolieĭ de Severin, că Alexandru Basarab face o concesiune anticanonică, pentru a înlătura bănuéla din sufletul banilor Oltenieĭ. (Creştinismul în Daciĭ şi creştinarea Românilor de Archim. G. Enăcénu. 1878. Bucureştĭ, pag. 228—231.)

puia, pe lângă apoteosarea Şefuluĭ unuĭ popor şi autoritatea luĭ politică. Regiĭ Persieĭ, caşi Imperatoriĭ romanĭ, când punéŭ vulturul cu un cap pe sceptrul lor, arătaŭ lumeĭ, că eĭ sînt stĕpânitoriĭ poporuluĭ, preste care eĭ domniaŭ. Când însĕ vulturul de pre sceptru avea doĕ capete, ca la Regiĭ de pre urmă aĭ Persieĭ şi Imperatoriĭ bizantinĭ, atuncĭ acéstă ideografie arăta lumeĭ, că purtătorul unuĭ asemenea sceptru îşĭ avea privirile sale vultanice îndreptate spre Rĕsăritul şi Apusul lumeĭ; că el voia prin cuceririĭ militare, saŭ misiunĭ religióse, ca ceĭ din Bizanţiu, să-şĭ întindă autoritatea sa politică asupra tuturor popórelor lumeĭ; şi în sfêrşit, că stĕpânia luĭ este dela D-ḑeŭ cu dreptatea, pre carea este gata a o împărţi la toţĭ şi fie-căruia. In faţa şi a acestor însuşirĭ politico-sociale ale vulturuluĭ ne întrebăm ĭarăşĭ, ce aŭ voit Domnitoriĭ Muntenieĭ să arate lumeĭ cu înkipuitul vultur de pre stema lor? Cucerirea lumeĭ nu o vom ḑice, fiind că vulturul, impus

stemeĭ românești, are un singur cap, și apoĭ să nu uĭtăm și particularitate psihică a poporuluĭ românesc, că el, fie din modestia sa caracteristică, fie că se simția puțin la numĕr, nu a tins nicĭ o dată la cucerirea de popóre. Și noĭ interpretăm cuceririle luĭ Mihaĭ bravul numaĭ ca pre o tendință, de a uni pre toțĭ Românii supt un singur sceptru, ĭar pre ale luĭ Mircea cel bătrîn maĭ mult ca un avertisement, dat Turcilor, cariĭ cu cuceririle lor daŭ năvală la Dunărea. După acésta nu ne rĕmâne altă înkipuire, de cât că Domnitoriĭ Muntenieĭ cu Negru vodă în frunte prin vulturul monokefal, pus pe stema țăreĭ lor, voiaŭ să arate la aĭ seĭ și locuitorilor vekĭ aĭ Muntenieĭ autoritatea lor politică cu tóte apanagele eĭ, ca originea lor divină, dreptatea, și alte darurĭ domnești, gata de a le împărți celor, ce-ĭ vor urma, și vor asculta de dînșiĭ. Dar să ne ducem cu mintea la supușiĭ luĭ Negru vodă, cariĭ aŭ plecat cu dînsul din Omlaș și Făgăraș, și ne vom con-

vinge, ca eĭ nu putéŭ dori aşa ceva de la Negru, care le era herţogul lor şi la locurile lor natale ; şi tot ce putéŭ dori dela dînsul era o colonizare, şi o lărgire de pămênturĭ, carea era simbolisată de minune prin corb. Apoĭ să ne maĭ întórcem şi la vekiĭ locuitorĭ aĭ Muntenieĭ, la acele ducate munteneştĭ, care ca şi surorile lor dela Bârlad, Bacău şi Vrancea, nu încetéză până în vécul al XVI-lea aşĭ apăra autonomia lor maĭ întăĭ prin hrisóve, scóse dela Domnitoriĭ după vremĭ, şi apoĭ kĭar cu revolte, ca Vrănceniĭ pe timpul luĭ Stefan cel mare, şi Mehedinţeniĭ maĭ încóce. Acum, când avem înaintea nóstră popóre atât de iubitóre de autonomie, şi prin urmare cu viéţă, dacă nu politică, cel puţin socială drăgălaşă, putem noĭ maĭ mult să băgăm cu sila ideia, că Negru vodă aducea vekilor Românĭ din Muntenia autoritatea sa politică cu dreptatea ? Şi maĭ mult, că aceştĭ locuitorĭ o primesc bucuroşĭ, saŭ să vorbesc maĭ pe româneşte, că eĭ de bună voia lor aŭ

pus capetele lor sănătóse sub Evanghelie ?...

Dar la sfêrşit de tot să maĭ facem încă o înkipuire, singura posibilă de a tălmăci pre vulturul înkipuit din stema Munteniei; că adecă în mintea Românilor de pre vremurile luĭ Negru vodă începuse a încolţi ideia uneĭ unirĭ politice a tuturor Românilor supt un singur Domnitor, şi că acel Voevod, dorit de Romănĭ în faţa primejdiilor, ce-ĭ ameninţaŭ din partea Ungurilor şi a Turcilor, era Negru vodă, care cu vulturul seŭ de pre stemă le arăta mântuirea de primejdiĭ. In faţa şi a acesteĭ înkipuirĭ destul de probabilă noĭ tot nu ne putem înkina pentru cuvêntul, că documentele istorico-arheologice, de care dispunem, până acum nu ne îndreptăţesc la acésta; şi apoĭ, o greşală a simplilor noştri sculptorĭ din vécurile de întunerec ale Românilor, recunoscută de *toţĭ*, pre noĭ tot nu ne póte hotărî, de a skimba elocintele nostru corb pre un vultur, fie el şi falnic.

*
* *

Peştele în deobşte, şi une-orĭ delfinul, este ĭarăşĭ unul din elementele heraldiceĭ româneştĭ, şi în particular a celeĭ moldoveneştĭ, despre care noĭ voim aicĭ să ne spunem cuvêntul nostru. Peştele, a intrat în stema Moldoveĭ prin oraşul Bârlad, care înainte de descălecarea ţăreĭ a avut acest element heraldic, luat din vekea religiune a Dacilor, numită cabirism. Şi în óre-ce pre stemele Moldoveĭ dintre aniĭ 1856—1859 peştiĭ în numĕr de doĭ, şi sub forma de delfinĭ, sînt întrebuinţaţĭ, ca susţinătorĭ, saŭ suporţĭ, cum îĭ numeşte D. Col. Năsturel (a), prin pecetea oraşuluĭ Bârlad de 1685 vedem pre peşte nu în trup delfinic, şi apoĭ el este în numĕr de treĭ, care aduce fórte bine cu peştiĭ, întrebuinţaţĭ ca jărtve pe tripodul cabiric (b). Şi apoĭ să se maĭ bage de samă şi acea împrejurare, că leul (c) cu peştele,

(a) Stema Românieĭ, pag. 74 şi 179.

(b) V. A. Ureke, Schiţe de sigilografie românéscă, pag. 17. Cfr. Cultul cabirilor în Dacia op. cit. fig. 1, 3, 20 etc.

(c) Leiĭ, tot ca susţinătorĭ aĭ stemeĭ, se pot vedea în op. D. Năsturel pag. 66, stema Domnitoruluĭ D. Cantimir, şi pag. 72 stema Domnitoruluĭ Sandu Sturza, etc.

semne ale cabirismuluĭ dacic (a), se întîlnesc pe acele monumente arheologice românesţtĭ, care îşĭ aŭ începutul maĭ ales în Moldova; şi apoĭ prin acele localităţĭ, întărite de munţĭ şi de codri, pre unde a putut să se păstreze elementul dacic cu organisaţiunea luĭ socială representativă, dupre cum se vede acésta şi la vekiul Bârlad. Bârlădeniĭ întrebuinţaŭ peştiĭ nu ca susţinătorĭ, ci ca element esenţial al mărceĭ lor, aşa cum se vede pre monumentele arheologice ale vekeĭ Daciĭ şi ale Misieĭ inferióre (b); şi acésta, credem noĭ, pentru cuvêntul, că în vestiţiĭ codri aĭ Bârladuluĭ aŭ putut cu maĭ multă înlesnire să se păstreze vekea suvenire a peşteluĭ cabiric, alăturea cu tipul fisiologic al Daculuĭ, cel atât de des întâlnit prin satele Tutoveĭ. Aşa că şi pre acest element al eraldiceĭ românesţtĭ

(a) Cultul Cabir. în Dacia, fig. 3, 11, etc.

(b) F. Lajard. Recherches sur le culte de Mithra, pag. 522.

noĭ trebueşte să-l căutăm tot în religiunile daco-romane.

Dacă taurul, corbul şi alte elemente ale eraldiceĭ româneştĭ sînt aduse în Dacia de către Romanĭ cu mitraismul, peştele din aceĭaşĭ eraldică este cu mult maĭ vekiŭ, este cabiric, adus în Daciĭ, cum am stabilit maĭ sus, de către Gheţĭ prin Tracia. Peştele în mitraism, şi tot-dé-ună in formă de delfin, se găseşte afară din Dacia luĭ Traian maĭ mult pe monumentele, care s'aŭ sculptat prin Misia; adecă în vekia Tracie, unde simbolul peşteluĭ a putut să rĕmană din vekiul cabirism, întrând maĭ târdiu în mitraism, ca un element de adoa mână. Şi anume, avem pe o medalie a Istruluĭ din Misia inferióră un vultur, aşezat pre un delfin (a), saŭ un leŭ de-asupra unuĭ delfin (b), şi ĭarăşĭ un leŭ într'o corabie, carea înki-

---

(a) Bibliotèque imperiale. Essai sur les satrapies pl. IX, No. 13 şi 14.

(b) F. Lajard. Recherches sur Venus, pl. XIX, No. 5.

pueşte înotul peşteluĭ (a); cu alte cuvinte, peştele în mitraism este întrebuinţat, ca simbol al uneĭ alte înkipuirĭ a sóreluĭ, şi anume al vulturuluĭ, saŭ al leuluĭ. In curatul cabirism însĕ peştele este un simbol esenţial, de mâna întăia, şi pre tóte monumentele cabirice el înfăţişază pre sóre în mod direct, dupre cum ni se arată prin tînĕrul întins, saŭ maĭ bine, ucis de picĭórele caluluĭ unuia, saŭ a doĭ călăreţĭ. Alte-orĭ avem înkipuirea sóreluĭ prin un tînĕr şi un peşte tot-de-o-dată; şi acésta pentru cuvêntul, că tînĕrul înkipueşte pre sóre în splendórea luĭ de la răsârire şi în mod antropomorfistic, ĭar peştele arată pre acelaşĭ sóre în mod ihtiomorfic, care ne spune, că sórele, apunênd, se cufundă în Marea ca un peşte. Şi pentru a dovedi afirmările nóstre, vom atrage luarea aminte a cetitorilor asupra maĭ multor figurĭ din tabelele, alipite la

(a) M. Le duc de Luynes. Choix de médailles gravées. pl. XII, No. 22.

studiul asupra cultuluĭ cabirilor în Dacia, unde avem pre sóre înkipuit odată printr'un singur tînĕr, şi alte orĭ prin doĕ simboluri de o-dată; adecă a tînĕruluĭ şi a peşteluĭ (a). Figura însĕ a 20, găsită în ruinele vekeĭ cetăţĭ Salinae, Turda de astă-ḑĭ, şi pre carea noĭ o privim ca pre un monument mitraic, lucrat supt înriurirea vekiuluĭ cabirism, ne înfăţişază pre sóre în patru forme de o dată; şi anume, întăĭ în formă de rosetă cu multe raḑe, în formă de leŭ, simbol cabiro-mitraic al sóreluĭ, în formă de faţă omenéscă, simbol cabiric tot al sóreluĭ, şi în sfîrşit în formă de peştĭ, din cariĭ unul

(a) T. Antonescu. fig. 2, 4, 5 şi 6, unde se vede înkipuirea sóreluĭ printr'un singur tînĕr, culcat cu faţa în jos şi supt piciórele unuĭ cal; figurile 7, 11, 13, 14 etc. ne arată pre sóre în înkipuirĭ de doĭ tinerĭ, întinşĭ în acelaşĭ mod supt piciórele a doĭ caĭ; în sfêrşit figura 3 este de tot caracteristică, şi aicĭ avem pre sóre în forma de tînĕr, întins în acelaşĭ mod, dar la capul luĭ este şi un tripod, pre care stă peştele, al doilea simbol al sóreluĭ, şi precum peştele ne arată pre sóre în apusul luĭ, tînĕrul înkipueşte rĕsărirea sóreluĭ; dar amândoĕ sînt simboluri directe şi esenţiale ale sóreluĭ.

este pus pe tripod pentru jărtfire, şi al doilea alăturea, gata spre acelaşĭ scop.

Daciĭ, popor de origine arică, nu putéŭ să nu aĭbă ideia nemurireĭ sufletuluĭ, şi cultul sóreluĭ, străveke rĕmăşiţă din sabeism, era, cum am vĕdut, înkipuit, când printr'un om şi alte-orĭ printr'un peşte; şi omul, ca şi peştele, în cabirismul dacic înfăţişa pre sóre, ĭar în respectul moral ideia morţeĭ şi a înviereĭ sufletuluĭ omenesc. Peştele în particular înfăţişa ideia morţeĭ cu rătăcirea sufletelor omeneştĭ, metempsihosa omuluĭ. Şi acésta se vede prin acele monumente cabirice, unde peştele pe tripod este pregătit spre jărtfire, ca obĭect de mâncare la ospăţul, ce are a aduce pacea între fraţiĭ ucigaşĭ cu fratele ucis; adecă reapărerea din apă a sóreluĭ la rĕsărit, ca a unuĭ peşte, primind de acum figura unuĭ tinĕr, plin de vigóre şi de frumuseţă. Cu alte cuvinte, aicĭ avem ideia morţeĭ sufletuluĭ omenesc, care rătăceşte prin firmament, ca un peşte prin fun-

dul măreĭ, şi ideia învierei în figura tînĕruluĭ. Şi dacă luăm în din noŭ observaţie icónele arheologice ale cultuluĭ cabirilor din Dacia, şi le studiem din punctul de privire al nemuririei sufletuluĭ, descoperim, că figura, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 şi 14, prin înkipuirea a unuia saŭ a doĭ tinerĭ, întinşĭ supt copitele cailor, ne daŭ ideografia morţeĭ, dar maĭ ales a învierei sufletuluĭ omenesc; figurele 8, 9, 10, 12, 15, 18 şi 20, arătându-ne tripodul, saŭ masa de împăcăciune a fraţilor, ne înfăţişază pre suflet în timpul dintre mórte şi înviere, în rătăcirea luĭ prin firmament; şi în sfêrşit, figurile 1, 3, 11 şi 20 cu înkipuirea peşteluĭ pe tripod, saŭ alăturea, ne arată ideia maĭ ales a morţeĭ sufletuluĭ omenesc, dar şi tinderea luĭ la înviere.

Inarmaţĭ de aceste cunoştinţe religióse despre peşte, să cercăm de acum a interpreta şi peştele din eraldica moldovenéscă, şi în particular cea bârlădénă.

Dela inceput înlăturăm ipotesa, că peştele din eraldica bârlădénă póte înkipui ideia nemurireĭ sufletuluĭ omenesc; şi acésta pentru cuvêntul, că străbuniĭ Bârlădenilor din vécul al XVII-lea avéŭ la formularea eraldiceĭ lor ideia nemurireĭ sufletuluĭ prin creştinism, care le-o înfăţişa într'un mod complect şi cu caracter revelat; ne maĭ rĕmâne după acésta din simbolul religios al peşteluĭ numaĭ partea fisică, adică mórtea şi învierea cabiruluĭ ucis, saŭ apunerea şi rĕsărirea sóreluĭ. Şi noĭ credem, că Bârlădeniĭ, avêndu-şĭ ducatul lor întins peste vekea ţară a Scitilor, adecă de la Dunărea preste litoralul nordic al Măreĭ negre; şi vĕḑênd ḑilnic apunerea şi rĕsărirea sóreluĭ din Marea négră; a asociat vekea suvenire a peşteluĭ cu fenomenele ḑilnice ale sóreluĭ, şi aşa aŭ ajuns la ideia, de a întroduce în eraldica lor peştele, fie în formă de delfin, saŭ în altă formă, şi cu dênsul a arăta lumeĭ, că ţara lor se întinde peste Marea cu sarea, dar maĭ ales cu

peştiĭ, şi de altă parte să ne maĭ dovedĭască, că Bârlădeniĭ, ca şi toţĭ Româniĭ, ţin la suvenirea cabirică a peşteluĭ, dupre cum ţin eĭ şi la aţa, cu carea îşĭ légă gura cămăşeĭ...

* * *

Şérpele, tirîtóre şi amfibie a natureĭ, încă din cea maĭ adîncă vekime a atras luarea aminte a omuluĭ, punêndu-l ca simbol al deosebitelor fenomene ale vieţeĭ sale. Şérpele se întâlneşte în teologia maĭ a tuturor popórelor, şi cu însuşirĭ aprópe identice celor din teologia cabirică şi cea mitraică. El are un loc de onóre în ştiinţa şi măestria terapeutică, şi a întrat fórte de timpuriu în eraldica popórelor, ĭar poporul românesc supt înrîurirea cabirismuluĭ dacic şi a mitraismuluĭ roman îĭ însuşeşte până astădĭ proprietăţĭ astronomice, şi a făcut din şérpe în forma de balaur un păzitor al apelor viĭ, şi prin poveştele sale balaurul este acel, ce furând fetele de împĕraţĭ, le duce în palatu-

rile luĭ marĭ şi frumóse, şi une-orĭ kĭar de cristal, de unde sînt scăpate numaĭ de cătră persónele voĭnice şi deştepte ale poveştĭ, care prin omorîrea balauruluĭ ajung stĕpânĭ preste împĕrăţia luĭ. Unele din rolurile şérpeluĭ fiind arătate aicĭ, tot ele, credem noĭ, aŭ să ne dea şi înţelesul şérpeluĭ din eraldica românéscă.

In cabirism, ca şi în mitraism, şérpele în formă de doĭ marĭ balaurĭ îmbrăţişază aprópe tóte actele liturgice ale cultuluĭ, făcênd a se întrevedea participarea luĭ la uciderea cabiruluĭ tinĕr, adecă a sóreluĭ (a), saŭ încolătăcindu-se de alungul tauruluĭ, adecă a bromiusuluĭ mitraic. Aceştĭ şerpĭ fiind aşeḑaţĭ în deobşte pre amândoĕ laturile sceneĭ, eĭ aŭ pe frunte o créstă şi supt guşe un fel de barbă (b). Alte-orĭ şi tot în ca-

---

(a) Româniĭ aŭ credinţa astronomică, că unul saŭ maĭ mulţĭ balaurĭ mănâncă pe sóre în timpul eclipsăreĭ luĭ, ba ceĭ maĭ mulţĭ vĕd şi sângele, ce curge din muşcăturile, îndurate de sóre dela balaurĭ. Tot ast-fel prin analogie eĭ interpretéză şi eclipsele de lună.

(b) Cultul cabirilor în Dacia, op. cit. fig. 3, 6 şi 11.

birism, încunjurând scena, se pregătesc a mușca din lună, ca în eclipsa populară, orĭ din corbiĭ, care îșĭ aŭ gurele deskise, unul spre sóre, și celalalt spre lună (a). In mitraism întâlnim în deobște pre un șérpe, înfășurând jătva, ĭar al doilea se încolătăcește în jurul unuĭ om (b), saŭ în jurul unuĭ copac din lăuntrul peșterei, avênd saŭ nu créstă (c); și în sfêrșit pre monumentele dela Slăveniĭ din județul Romanațĭ avem, ca și în cabirism, pre șerpĭ, formând un arc în jurul sceneĭ liturgice a mitraismuluĭ, ĭar pre alt monument tot dela Slăveniĭ (d), vedem pre șérpele cel bun formând cu cel reŭ un arc în jurul aceliașĭ scene (e).

(a) Ibid. fig. 13 și 14.

(b) Jos. de Hammer, Mithriaca. Paris, 1833, Atlas pl. VI.

(c) Ibid. pl. XIV.

(d) A. I. Odobescu. Antichitățile jud. Romanațĭ, pag. 44, 45.

(e) Ibid. 83, 85. Aicĭ vom aduce aminte cetitorilor noștri de balaurul, pre care locuitoriĭ Tismeneĭ îl vĕd și pănă astă-ḑĭ de asupra peșterei st. Nicodim, care peșteră, ca și cea dela Poluvracĭ și Bistrița, a slujit când-va de loc pentru jărtvele cabirice.

Vĕḑênd pănă aicĭ numĕrul şi posiţiunea şerpilor de pre monumentele arheologice, ce ni s'aŭ păstrat, de acum să ne ocupăm şi de înţelesul teologic al acestor tîrîtóre din culturile daco-romane. Figura cea întinsă a şérpeluĭ cu tîrîrea luĭ cea prelungită în mers a asociat în mintea omuluĭ ideia de timp, carea la rândul eĭ se închipueşte, ca o durată, ca un ce, care curge şi se prelungeşte fără intrerupere; adecă, eternul. In cabirism acésta este în deobşte stabilit, că şérpele era simbolul eternităţeĭ, ĭar despre şérpele din restul paganismuluĭ, eca ce ne spune Eusevie Pamfil: «Egiptenii, voind să înfăţişăze lumea (eternitatea), trag un cerc, a căruia culóre este cea a aeruluĭ, şi care cerc rĕspândeşte flacărĭ (a). In

(a) Ezekiil, vorbind despre cel vekiŭ de ḑile, Eternul, purtat pe heruvimĭ, îĭ înfăţişază pre aceştia în formă de róte aripate de foc, saŭ de flacărĭ, care róte la Babilonenĭ şi Perşĭ, închipuind pre eternul însuşĭ, avéŭ forma şérpeluĭ. Iezek. I, 15 etc. Cfr. F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra, pag. 541.

mijlocul acestuĭ cerc eĭ pun un şérpe, care are forma unuĭ şoĭm cu aripile întinse (a). Totalitatea acestuĭ simbol are forma unuĭ thita (θ) grecesc (b).

Şérpele la ceĭ vekĭ, ca şi la Dacĭ, avea însuşirĭ şi terapeutice; şi încă din vekime numele grecesc al veninuluĭ = φαρμάκιον, de care este plin şérpele, a determinat numirea de farmacie a localuluĭ, unde se pregătesc şi se vênd până astă-ḑĭ materiile terapeutice. Reversul uneĭ figurĭ ovale din tabelele, alipite la opera Cultul cabirilor în Dacia, şi a căria faţă ne arată aprópe tóte elementele cultuluĭ cabiric, cuprinde de o dată treĭ şerpĭ. Cel întăiŭ, care încinge tótă scena figureĭ, este un balaur mare, şi îmbucându-şĭ códa, înkipueşte ideia eternităţeĭ, ĭar alţĭ doĭ, încolătă-

(a) Noĭ am vĕḑut maĭ sus, că Şoĭmul era în mitraism simbolul luĭ Ormuzd, ĭar Egipteniĭ, cum ne spune Eusevie, pre şérpe îl fac şoĭm; prin urmare avem aceĭaşĭ ideografie a sóreluĭ, înfăţişată prin doĭ simboluri, care, înkipuind pre sóre, se pot şi simbolurile înlocui unul prin altul.

(b) Praepar. Evang. lib. III, cap. IV.

ciţĭ pre câte un baston, îşĭ întind gurele spre cupa medicală (a). O scenă analogă avem şi pe un sardonyx din muzeul Medicis, unde este şi inscripţia ὑγία = sănătate (b); adecă, că şerpiĭ cu cupa lor înfăţişază măestria medicineĭ populare. cariĭ maĭ pe urmă aŭ fost primiţĭ kiar de ştiinţa medicală. Şi în sfêrşit, trebueşte să adăugăm aicĭ şi acea particularitate românéscă, că peştera dela Poluvraciĭ Gorjuluĭ are şi până astă-ḑĭ în popor tradiţiunea, că o dată în acea peşteră, destinată când-va pentru jărtvele cabirice, locuiaŭ nişte vracĭ = medicĭ, cariĭ împărţiaŭ poporuluĭ lécurile, saŭ ajutórele lor medicale; şi acéstă tradiţiune despre Poluvracĭ este în deplină armonie cu însuşirile terapeutice ale religiuneĭ cabirice (c).

(a) Opera citată, fig. 14.

(b) Gori et Passeri. Thesaurus gemmarum astriferarum. Florenţa. 1750. tab. 123.

(c) Noĭ până acum păstrăm credinţa, că vorba Poluvracĭ este grecéscă, şi că ea se compune din πολὺ = mult şi βράχος = stîncă; în totul, mult stîncósa. Acéstă derivare a numireĭ corespunde cu posiţia topografică a loculuĭ,

Daciĭ din cea maĭ adîncă vekime aŭ dat şérpeluĭ şi însuşirĭ eraldice militare, pe care maĭ în urmă l'aŭ primit şi Romaniĭ cu aceléşĭ însuşirĭ. Şérpele din lancea cabiruluĭ de pre figurile a 7 şi a 16, din oper. D. Th. Antonescu, ceĭ doĭ şerpĭ din lăncile amânduror cabirilor ucigaşĭ, arătaţĭ prin figurile 11 şi 13, ne înfăţişază pe dracul oştirilor dacice şi al acelor persane, pre care autoriĭ vekĭ îl privesc, ca pre podóba cea maĭ impunătóre ostăşască (a). Despre acest semn eraldic ostăşesc al Dacilor, éca ce ḑice Suidas în unire cu Amian Marcelin: «Semne scitice (dacice); flamure cu văpsele împestriţate, care maĭ ales avéŭ

---

unde se află peştera şi mônăstirea cu acest nume; şi apoĭ ea se maĭ întăreşte şi de datele istorice, că adecă mônăstirea este întemeiată de Spătarul N. Milescu, adînc cunoscător al limbeĭ elenice; şi pe lângă aceste, acéstă mônăstire a fost multă vreme metoc al Horezuluĭ, avênd maĭ mulţĭ egumenĭ grecĭ, cariĭ aŭ putut să numiască mônăstirea pe limba lor.

(a) Vorba românéscă drac, cu înţelesul vekiŭ de şerpe şi maĭ noŭ de diavol, vine dela cuvêntul grecesc *δράκων*. *οντος* = şérpe, şi acesta de la *δέρκ-ομας* = sclipesc, ca okiĭ draculuĭ românesc.

forma şérpeluĭ... şi aceste eraŭ purtate cu putere şi în strigăte pe la nasul (vrăjmaşuluĭ)» (a). Iar Sidoniu Apolinarie ne dă modul întrebuinţăreĭ şérpeluĭ din armatele romane: «Prin cele şiruri de luptătorĭ este purtat un şérpe pestriţ, care la suflarea vêntuluĭ îşĭ umflă guşa. Pictura luĭ arată prin gura deskisă fómea luĭ turbată, ĭar vêntul face vĕḑută prin sbîrnîit furia luĭ...» (b).

Acum întorcêndu-ne la stema ţărilor româneştĭ, ne întrebăm: care óre din aceste treĭ înţelesurĭ ale şérpeluĭ daco-roman să se fi păstrat prin stema ţărilor nóstre? Nu maĭ este nicĭ o indoială, că Domnitoriĭ Românilor cu scuptoriĭ timpurilor lor prin aşĕḑarea şĕrpilor în stemele ţăreĭ n'aŭ voit nicĭ de cum să arate ideia cabirică a eternităţeĭ,

(a) Amiani Marcellini. XVI, 10.

(b) Sidonii Apolinari. Panegyr. S. V. Maiorani, vrs. 403. Aicĭ vom maĭ adăuga, că copiiĭ Românilor aŭ păstrat eĭ pre balaurul daco-roman, supt forma şi cu numirea de smĕŭ, care se derivă din slavinescul змей = şérpe. Maĭ mult, Smĕul din jocul copiilor nostri este cu saŭ fără sbîrnîitóre, ca cel de pre flamurele romane, şi une-orĭ dacice.

precum şi nicĭ pre cea terapeutică din cultul religiuneĭ dacice. Eĭ, ḑic Domnitoriĭ, despre tótă probabilitatea aŭ voit numaĭ, ca să arate autoritatea lor din armata ţăreĭ, şi pentru acésta anume aŭ pus în stemă şĕrpele eraldic al armatelor daco-romane.

* * *

Copacul. Ca forme copacul eraldiceĭ româneştĭ are înfăţişarea stejaruluĭ, saŭ a faguluĭ, pre a caruia crăcĭ este aşĕḑat corbul; une-orĭ el maĭ are şi forma unuĭ brad, care póte fi luat şi ca tiparos, şi pre vêrful acestuia stă ĭarăşĭ un corb cu crucea în cĭoc, avênd crucea la braţul de jos inelul tradiţional. Corbul cu crucea în cĭoc, şi aşeḑat pre un stejar, saŭ fag se potriveşte fórte bine cu ideia descălecăreĭ de către Negru vodă a Munteniei; că adecă coloniştiĭ luĭ Negru îşĭ iéŭ ca emblemă corbul, vekiul simbol al colonisăreĭ, punêndu-l şi în codriĭ de stejărĭ saŭ de fagĭ, unde el îşĭ are locuinţa. Şi fiind-că aceştĭ co-

lonişţĭ maĭ eraŭ şi creştinĭ, eĭ împodobesc simbolul păgânesc al colonisăreĭ lor cu sĕmnul ajutoruluĭ şi al mântuireĭ creştineştĭ; adecă cu crucea, carea maĭ are la basă şi inelul Corvinilor. Aceste elemente ale eraldiceĭ româneştĭ se unesc şi se potrivesc de minune între dînsele, şi nicĭ ne putem duce cu mintea până la crucea cu tórtă a Egiptenilor, carea în eraldica obştéscă înfăţişa tot pre sóre.

Aceia, ce ne încurcă puţin, este aşeḑarea corbuluĭ într'un brad saŭ tiparos; adecă, ducerea acesteĭ paserĭ pe vêrfurĭ de munţĭ, unde locuĭesc numaĭ şoĭmiĭ şi vulturiĭ; şi în sfêrşit sborul eĭ, care vine în ajutorul ipoteseĭ D. Năsturel. Dar încurcătura acésta nu ne póte depărta dela credinţa, că corbul, şi nu vulturul, ţine crucea creştinéscă în cĭoc, şi tot el este aşĕḑat pe un copac, care une-orĭ are şi forma unuĭ brad, dar noĭ maĭ adăogăm, că póte şi a unuĭ tiparos. Şi noĭ întărim credinţa nóstră pe cuvintele: întăĭ, că nicĭ

vulturul monocefal roman, precum şi nicĭ cel bicefal bizantin, nu este împodobit cu crucea, ca corbul românesc; al doilea, că Negru-vodă, cum am vĕḑut maĭ sus, n'a voit să arate la aĭ seĭ ideia autorităţeĭ, ci numaĭ a colonisăreĭ, şi de aceia a primit, ca simbol, corbul, care în ştiinţa luĭ, cea înfăţişată numaĭ prin suvenire religióse, îĭ spunea, că numaĭ corbul va arăta ideia venireĭ luĭ la fraţĭ, şi apoĭ, pentru ca venirea luĭ să aĭbă şi caracterul păceĭ şi al dragosteĭ creştineştĭ, ĭ-a maĭ adaus şi crucea; şi în sfêrşit aicĭ vom maĭ pune şi acel cuvênt, obşteşte primit de ceĭ, ce s'aŭ ocupat cu eraldica românéscă, şi anume, că mult încurcă pe arheolog neştiinţa, saŭ póte nepăsarea sculptorilor vekĭ de steme şi sigiliĭ româneştĭ, ḑic sborul păsereĭ, şi dupre noĭ şi aşĕḑărea eĭ într'un brad. Şi pentru a pune capăt îndoelelor, vom maĭ spune încă o dată, că noĭ punem mare preţ pre ştiinţa şi măestria eraldiştilor românĭ aĭ véculuĭ al XVII-lea, vécul de

înflorire românéscă. Şi decĭ să întrăm în materie.

Polipragmonul, saŭ mult intreprindĕtorul, neobositul şi întru tóte stimatul nostru academician, D. V. A. Urekĭe tălmăceşte copacul din eraldica românéscă aşa: «In vekĭa ţara a sóreluĭ, a luneĭ, şi a steleĭ, un Domnitor şi o Dómnă aŭ rĕsădit un pom (a), de care pom ĭată eĭ se îngrijăsc cu dragoste» (b). Şi apoĭ adaugă, că: «pomul simbolizéză minunat actul uneĭ colonisărĭ nouĭ, carea

---

(a) Aducênd D. Urekĭe aicĭ vorba despre pom, adecă, numind copacul eraldiceĭ româneştĭ pom, noĭ dăm aicĭ cântecul poporuluĭ românesc din judeţul Vasluiuluĭ, unde omul cu fasele vieţeĭ sale este alegorisat prin un pom, ĭar cântecul acesta ni este împărtăşit de către Prea Cucernicia sa Iconomul Al. Mironescu, profesorul de morală de la facultatea nóstră de teologie:

Pom, pom, pom eram eŭ pom!
Pom eram cu frunţa rară,
Acum vĭéţa mi-e amară,
Pom, pom, pom eram eŭ pom!
Pom eram cu frunţa verde,
Acum vĭéţa mi se perde,
Pom, pom, pom eram eŭ pom!
etc.

(b) Schiţe de sigilografie românéscă, pag. 10.

în evul mediu se şi numia *Nova plantatio*» (a). Vra să ḑică, dupre D. Urekĭe, Muntenia în colonisarea eĭ de cătră Negru vodă este înkipuită eraldiceşte prin un pom, ĭar noĭ ḑicem prin un copac, şi tot Muntenia maĭ este numită cu Friedwalski şi nova plantatio. Noĭ şi în interpretarea copaculuĭ din eraldica românéscă nu vom trece rîul Tisa; şi rĕmânênd tot în văile Carpaţilor, vom căuta aicĭ a străbate cât maĭ adînc în gândul coloniştilor luĭ Negru vodă şi a decoborîtorilor lor. Şi acésta o facem pentru cuvêntul istoric, că Românii pe vremurile ferbereĭ Ungurilor nu numaĭ că nu putéŭ trece Tisa, ca să împrumute de la occidentalĭ pre «nova plantatio» şi apoĭ să o împlânteze în Muntenia, dar Ungurii cu nesfêrşitele lor incursiunĭ nu le daŭ pas nicĭ să se uĭte peste Tisa. De aceia, credem noĭ şi faţă de copacul eraldiceĭ nóstre, că Românii l'aŭ împru-

(a) Ibid.

mutat şi pre acesta tot din suvenirile lor religióse, şedênd acasă; şi apoĭ, trecênd în Muntenia, l'aŭ scos din adîncul inimeĭ, şi l'aŭ aşĕdat în eraldica lor, dupre cum eĭ aŭ făcut cu sórele, luna, corbul, taurul, precum şi cu celelalte semne eraldice. Dar maĭ amărunţit.

In mitraismul, adus de Romanĭ în Dacia, ramura de copac, ba kĭar şi copacul întreg, era consfinţit Mitreĭ, ca şi Militeĭ, şi însĕmna triumful uneĭ întreprinderĭ, saŭ, vorbind mitraiceşte, învingerea graduluĭ, în care era întrat mistul, ca bromius-ul saŭ taurul, leul, corax-ul saŭ corbul etc. şi trecerea luĭ în gradul îndată următor (a); adecă avea înţelesul diademeĭ, saŭ a cununeĭ din agonurile, saŭ concursurile elenice. Alte-orĭ mistul ţinea în mână numaĭ o ramură din copacul sacru, dupre cum se vede în sigiliul luĭ Vlad voevod, şi pre care noĭ, ca şi D. Urekĭe, îl recu-

(a) F. Lajard. Recherches sur le cult de Mithra, pag. 495.

nóştem, că este săpat afară din ţară, dar, noĭ adăugăm, cu ştiinţă de cele religióse ale Românilor (a). Şi apoĭ, când ştiinţa arheologieĭ de astă-dĭ a stabilit, că cultul luĭ Apolon al greco-Romanilor era un cult asiatic şi identic cu al Mitreĭ, şi că Apolon, ca şi Mitra, avea un copac între simbolurile religióse, saŭ maĭ drept, un tiparos piramidal; (b); de altă parte, când maĭ ştim, că Apolon dupre legenda păstrată de Hesiod, îmbrăca de multe orĭ trupul corbuluĭ, saŭ se înfăţişa cu o cască, împodobită cu un corb, (c); nu ştim, dacă nu sîntem maĭ îndrituiţĭ, de a căuta şi acest sĕmn al eraldiceĭ nóstre numaĭ în suvenirile religióse ale Daco-Romanilor, şi a vedea în bradul eraldiceĭ româneştĭ tiparosul luĭ Apolon saŭ al mitreĭ, ĭar în vêrful braduluĭ pre corbul-Apolon, care în totalul simbolurilor ne arată noĭ,

---

(a) V. A. Urekĭe, op. cit. pag. 11.

(b) F. Lajard, op. cit. pag. 366.

(c) Pierius Hieroglyph. XXII, 33; Albricius, Liber de imagin. deorum. Cap. IV.

celor de astădĭ, că Negru vodă, vorbind cu paganismul, intrase în gradul mitraic al corax-uluĭ, ĭar eraldicește, că el a colonisat cu bine țara Muntenéscă, și ca sĕmn al triumfuluĭ sĕŭ, a maĭ pus și bradul, vekiul tiparos al Mitreĭ și al luĭ Apolon. Și nu credem să înkeĭem maĭ bine acéstă parte a studiuluĭ nostru, de cât lăsând pe D. Lajard să ne spună D. Sa ceia, ce însĕmna tiparosul în religiunea Greco-Romanilor. După ce arată rolul corbuluĭ din mitraismul, înfățișat prin niște baso-reliefurĭ mitraice, adaugă: «Un mare tiparos piramidal, plântat între tripod și stâncele, ce se află la estremitatea drĕptă a acestuĭ tabloŭ, caută a caracteriza, ca un *simbol al vieței*, funcțiunile, atribuite acestuĭ zeŭ; și pre acest arbore, (care însemnéză viéță), îl găsim pre monumentele romane, consfințite Mitreĭ. Deosebitele apropierĭ dintre legenda luĭ Apolon și mitul tiparosuluĭ

în particular, pre noĭ ne împinge încă o dată în Asia occidentală» (a).

Şi fiind-că maĭ avem ceva de ḑis şi asupra Dómnelor, ce ţin copacul eraldiceĭ nóstre, vom stabili, că bradul eraldiceĭ româneştĭ este înkipuirea tiparosuluĭ Mitreo-Apolonian, care este, saŭ edeografia vieţeĭ din cultul luĭ Apolon, saŭ triumful graduluĭ corax, şi dupre eraldica românéscă o colonisare triumfătóre, fericită. Şi în ce priveşte pe Dómnele dela drépta copaculuĭ, noĭ împreună cu D. Urekĭe, recunóştem, că ele înkipuesc pre soţiile Domnitorilor, a corora este stema saŭ sigiliul, şi nicĭ într'un kip nu ne putem învoi cu D-sa, că şi «D-na a rĕsădit pomul». Nu, şi încă o dată nu. Istoria, şi cu obiceiurile româneştĭ aŭ ţinut pre femeie departe de orĭ-ce rol politico-social, şi Românul adevĕrat, fie el şi Domnitor, a dat, şi dă până astă-zĭ femeieĭ un rol numaĭ consultativ, şi pre acest

(a) Mémoire de l'Acad. des inscrip. nauv. Série, T. XX, part. II, pag. 260—263.

rol nu-l întinde maĭ departe de viéţa luĭ familiară, adecă are rolul vekeĭ, şi nu imperialeĭ, matróne romane....

Am ajuns la sfêrşitul întreprindereĭ nóstre, de a tălmăci rebusurile, saŭ sĕmnele eraldiceĭ româneştĭ; şi acéstă întreprindere cu succes ne-a întărit şi maĭ mult în credinţa, că viéţa trecutuluĭ românesc trebueşte tótă căutată maĭ ales în religiunile Românilor. Puţine, ba ḑic fórte puţine ideĭ şi fenomene de ale trecutuluĭ acestuĭ popor îşĭ pot avea izvorul în alte ramurĭ ale vieţeĭ, dar şi aceste fenomene şi ideĭ, depărtate de religiunĭ, sînt tot-dé-una într'o legătura óre-care cu cuprinsul, saŭ formele religióse. Şi nicĭ că se putea alt-feliŭ faţă de împrejurările istorice ale traiuluĭ românesc. Rupţĭ de la tulpina Romeĭ mame; veniţĭ în Dacia peste un popor eminamente religios; şi mărginiţĭ aicĭ vécurĭ întregĭ, ca într'un cerc, de popórele barbarice

cotrupitóre, ba pe alocurea, şi anume pe albiile rîurilor, kĭar sfărticaţĭ de aceste popóre; eĭ se vĕd nevoiţĭ, aşĭ duce viéţa, şi a se organiza în comunităţĭ micĭ, fără de relaţiunĭ între dînsele, şi maĭ ales cu némurile, ce-ĭ încunjuraŭ, şi a trăi numaĭ din avutul lor cultural, adunat din cabirismul dacic, mitraismul roman şi creştinismul revelat. Ḑicem numaĭ din religiunĭ; fiind-că religiunea pentru Românĭ, ca şi pentru alte popóre, trăite în împrejurărĭ maĭ favorabile ştiinţeĭ, a fost în evul mediŭ singura ştiinţă de carte, de unde eĭ într'o formă, saŭ alta, şi-aŭ formulat ideile, şi-aŭ făcut poesia cu ḑicăterile, saŭ aforismele vieţeĭ sale, cu religia a tâlcuit el tóte fenomenele ştiinţifice, punênd'o şi pe actele sale politico-sociale. De aceia vom ḑice sfêrşind. Tótă viéţa trecutuluĭ românesc nu trebueşte prinsă din sborul imaginaţiuneĭ nóstre; şi nicĭ căutată în măestriĭ şi ştiinţe ale evuluĭ meḑiŭ, streine de Românĭ. Viéţa trecută a Românilor

trebueşte urmărită în religiunile lor, şi să fim siguri, că arheologia românéscă, carea nu va cunóşte, saŭ va despreţui religiunile acestuĭ popor, va rĕmânea tot-dé-una fără de material ştiinţific, şi va fi întemeĭată, dupre cuvêntul Evangheliei, pre nisip, saŭ dupre cel al Românilor, în vênt.

VERIFICAT 2007